

Jovan Hristić

SAVONAROLA I NJEGOVI PRIJATELJI

Lica:

**MALATESTA
ALBERTI
DOMENIKO
SAVONAROLA
VALORI
IZOTA
GLASNIK
DŽELAT
GUBAVAC
GLAS**

Događa se U Firenci, leta gospodnjeg 1498.

Prvi deo — od 18. marta do 7. aprila.

Drugi deo — 8. i 9. aprila.

PRVI DEO

(od 18. marta do 7. aprila)

PRVA SLIKA

(Unutrašnje dvorište samostana Svetog Marka u Firenci. Neodredljiv čas jednog proletnjeg dana. Ni sasvim jutro, ni sasvim podne. Kada hi se malo bolje oslušnulo, čule bi se ptice. Ulaze Glasnik i Dželat, vodeći Domenika, redovnika dominikanskog reda.)

DOMENIKO:

Ne dodirujte me, životinje! Pustite me! Prljavi psi, kučkini sinovi, smrdljive svinje! Smesta da ste me pustili! Gospode, oprostite ovaj gnev. On je pravedan, veruj mi. Na kolena! Kako se usuđujete da ulazite ovamo i svojim prljavim njuškama rijete po svetim mestima? Dole ruke! Dole ruke, kad kažem!

GLASNIK:

Nije trebalo da se krijete u sakristiji, brate Domeniko. Naredba je izričita: Savonarola može da održi još jednu propoved, ako hoće, ali samo ženama.

DŽELAT:

Niko drugi ne srne biti pušten u crkvu.

DOMENIKO:

Ne tiče me se vaša naredba! Pustite me!

GLASNIK:

Morate prvo da se umirate, brate Domenico.

DŽELAT:

Hajde, budite razumni i obećajte da više nećete pokušavati da se uvučete u crkvu.

GLASNIK:

Čuli ste, brate Domenico. Šta kažete na to? Hajde, smirite se. (Domeniko ne odgovara. Dželatu.) Pusti ga.

DOMENIKO:

Osam godina Savonarola je govorio ovom gradu. Osam godina bio je njegova savest, njegova istina, glas božji u dušama ljudi koji su ga slušali i koji su mu verovali. Bogati su ostavljali svoja imanja, učeni svoje knjige i dolazili ovamo da čuju njegovu reč. Zar je sada jedno pismo iz Rima dovoljno da njegove reči pretvori u kugu, i da naoružani stražari počnu budno da motre ne bi li se ko zarazio njegovim glasom?

DŽELAT:

Mi nismo naoružani, brate Domenico, ali naredba Sinjorije je naredba Sinjorije, i mi tu ne možemo ništa.

DOMENIKO:

Ako se nova Sinjorija plaši da nas pošalje na gubilište kao mučenike, zašto nas izbacuje iz crkve kao kradljivce?

GLASNIK:

Polako, brate Domenico, polako.

DŽELAT:

Dali ste reč, brate Domenico.

DOMENIKO:

Gospode, vidiš li ti sve ovo?

GLASNIK:

Hajde, smirite se. Mogli su da mu ne dozvole ni to. Kada su meser Valori i vaši prijatelji.

..

DŽELAT:

Meser Valori koga mi poštujemo, brate Domenico.

GLASNIK:

Pusti me da dovršim. Kada su meser Valori i vaši prijatelji u gradu otišli s vlasti, nova

Sinjorija je mogla jednostavno da kaže: nema više propovedi i gotovo. Zar nije tako? Ne zaboravite, brate Domeniko, da je vaš Savonarola ekskomuniciran iz svete katoličke crkve, da ga je Rim proglasio za jeretika i otpadnika, da ...

DOMENIKO:

Dosta! To su laži! To su prljave laži i klevete!

DŽELAT:

Stanite, brate Domeniko, treba da budete zahvalni Sinjoriji što je i pored svega toga, što reče moj prijatelj Glasnik, dopustila Savonaroli da govori. Makar i samo ženama.

GLASNIK:

Umesto toga vi se uvlačite u crkvu kao lopov — sami sto to rekli, brate Domeniko, nisam ja ništa izmislio.

DOMENIKO:

Marš! Gubite se, životinje! Gubite se ili ću početi da vas gazim! Marš!

DŽELAT:

Moraćemo opet da vas držimo, brate Domeniko. I mi smo ga slušali, nemojte misliti da nismo. Ali kad Rim kaže da s njim nije sve u redu, da tako kažemo, onda se treba dobro zamisliti.

DOMENIKO:

To je laž! To je prljava laž došla iz one smrdljive papske jazbine. A vi ste požurili da se poklonite Rimu. Jude! Koliko ste srebrnika dobili za to šta ste pristali da pojedete papska govna?

GLASNIK:

To su teške reči, brate Domeniko.

DOMENIKO:

Odmerio sam ih onako kako to vaša nova Sinjorija zaslužuje. Misliš da ćeš me uplašiti? (Uhvati Glasnika za grudi.) Šta je? Bojiš se? Mogao bih da te tresnem tako da ti sve kosti popucaju. (Gurne ga.) Ali čovek bi se uprljao i da pljune na vas.

DŽELAT:

Vama je lako, brate Dominiko, ali mi moramo da zarađujemo svoj hleb.

GLASNIK:

(Ustaje): Možete pljuvati po nama koliko hoćete, ali mi nismo krivi što je vaš Savonarola izvukao kraći kraj. (Smeje se.) Veliki prorok koji govori ženama! Istina božja koja se sakriva u suknji. Uostalom, kažu da je on dosta tih božjih istina ostavio pod ženskim suknjama. Vas bi trebalo pljunuti. Šta me gledaš tako? Hajde, pljuni me. Pljuni me, ako smeš.

DOMENIKO:

Kaži hvala bogu što još mogu da se uzdržavam. Tek ćeš videti, prijatelju moj, ko je izvukao kraći kraj. Samo se ti smeji. Prsni od smeha, ako hoćeš. Pazi samo da ti se ne zaglavi nešto u grlu. Misliš da ne znam šta govorim? Čekaj malo, pa ćeš videti.

DŽELAT:

Hoćete da kažete kako će se nešto dogoditi, brate Domeniko?

DOMENIKO:

Ništa ja ne kažem, ja se samo smejem.

GLASNIK:

Pusti ga. Vidiš da su svi poludeli otkako im je gazda otišao pod led.

DOMENIKO:

Izbacujte nas iz crkve, zatvarajte vrata, zamračite prozore, ako hoćete. Pazite da njegov glas ne prođe slučajno kroz ključaonicu. Pogledajte dobro ima li kakve pukotine na zidu kroz koju bi neka njegova reč mogla da se provuče. Hajde, njušite, psi, dobro su vas naučili. A još ćemo videti ko će poslednji da se smeje.

GLASNIK:

Dobro, brate Domeniko, nismo mi baš tako mislili. Ali naredba je naredba, a vi to nećete da razumete.

DŽELAT:

Mislite da će se nešto dogoditi?

DOMENIKO:

Gromovi! Gromovi će odjeknuti kada se on bude popeo na predikaonicu. Onda ćete se vi sakrivati u svoje prljave jazbine, a mi ćemo ići ovim gradom noseći strah i plamen. Pazite šta sam vam rekao: za koji čas, on će nas pozvati. Zamahnuće plamenim mačem koji mu je Gospod dao, i povešće nas kao pobednike. Samo onda više neće biti milosti. A vi stojite pred crkvom i pazite da se neko ne uvuče. Hajde, marš na svoja mesta!

GLASNIK:

Čekajte da se razumemo, brate Domeniko. Nećete više pokušavati da se uvućete u crkvu?

DOMENIKO:

Mi ćemo ući u crkvu kada nas on bude pozvao. Pazite, neki muškarac ulazi u crkvu, na svoja mesta!

(Glasnik i Dželat se okrenu. Domeniko odlazi smejući se.)

DŽELAT:

Gde ode?

GLASNIK:

Pusti ga. Vidiš da je udaren.

DŽELAT:

Ti ne veruješ u ono što je rekao?

GLASNIK:

Ono o gromovima? Koješta.

DŽELAT:

Kažu da je Bog stvarno dao Savonaroli plameni mač u ruke.

GLASNIK:

Biće bolje da stanemo na svoja mesta.

DŽELAT:

Misliš da se ništa neće dogoditi?

GLASNIK:

Bog poštuje one koji vrše svoju dužnost. Budimo na svojim mestima, pa neka se dogodi šta hoće.

(Stanu pred vrata koja vode u crkvu. Malo posle ulazi Malatesta Sakramoro, redovnik, nag do pojasa, sa bičem u ruci.)

MALATESTA:

Može li bar u samostanu čovek da bude sam?

DŽELAT:

Naređeno nam je da stojimo ovde, brate Malatesta.

GLASNIK:

Vi se slobodno bičujete, ako hoćete, brate. Nećemo vam smetati.

(Ulazi Alberti, redovnik, sa metlom.)

ALBERTI:

Šta je, Malatesta, je li već počela čuvena poslednja propoved? Imamo čak i počasnu stražu, kako vidim. Noćas su brat Domeniko i naš prijatelj Valori doneli nešto oružja u samostan. Čeka se samo Savonarolina reč. Ne gledajte me tako, Malatesta. Ja sam ostavio svoje prevode grčkih filozofa, vi svoje rasprave o Zenonovim paradoksima, i došli smo ovamo da bismo našli nešto čvršće od pitanja koja većito ostaju bez odgovora. Našli smo proroka čiji glas odjekuje kao grom, koji sagoreva na vatri istine i božanskog nadahnuća, koji pririče smak sveta, vidi plamene mačeve i potope, putuje u raj, razgovara s Isusom Hristom i proglašava ga za kralja Firence . . . »Iesus Christus rex populi florentini senatus populique decreto creatus?« U redu, čovek može da se oseća sasvim prijatno u takvom

društvu. Ali onda dolazi jedno pismo iz Rima. Rim ne voli proroke, i zna vrlo dobro zašto ljude proglašava svecima tek kada im kosti istrule u zemlji. Savonarola je ekskomuniciran, postaje jeretik i otpadnik, vlast se menja, a on pristaje da održi jedan utešni govor ženama. Ja mogu da razumem Rim, ali ne mogu da razumem njega, Malatesta. Šta je ta istina koja se preko noći pretvara u jeres i otpadništvo? Hop! Je li već počelo? (Prilazi vratima.) De, de, šta ste se nakostrešili kao petlovi? Neću ući, ne brinite. (Vraća se.) Ranije ste mogli da ljuštite krompire u kuhinji i da ga čujete kako grmi o strašnom sudu. Obucite se, molim vas. Ne volim ljude koji pokazuju kožu na svojim leđima kako bi sakrili prazninu u svojoj duši.

MALATESTA:

(Oblači se.) Pitam se šta ste vi tražili u ovom samostanu, Alberti.

ALBERTI:

Što i vi, istinu! Počinje proleće. Vi ne volite proleće, Malatesta? Ne volite sunce, kiše koje se spuštaju kao bujice i okrepljuju bolje od blagoslova? Da nisam u ovoj mantiji, šetao bih obalom reke i razmišljao. Čovek je uvek mudriji pored vode. Bili smo nekakvi humanisti, Malatesta, šta smo sada?

MALATESTA:

Trebalo je da ostanete humanista, Alberti. Prevodilac manjih spisa velikih filozofa.

ALBERTI:

Ne morate mi se podsmevati. Ako ste jednom uspeli da rešite Zenonove paradokse, da otkrijete zašto strela ne leti i zašto brzonogi Ahil ne može da stigne sporu kornjaču, još ne znači da ste pokupili svu mudrost sveta. Uzgred budi rečeno, šta ste uradili sa tim svojim spisom?

MALATESTA:

Spalio ga, kao i sve ostale.

ALBERTI:

Na onoj velikoj lomači koju je Savonarola zapalio i na koju su humanisti bacali svoje bezbožne knjige, slikari svoje bogohulne slike, a kurve svoju lažnu plavu kosu? Imao sam bolje mišljenje o vama, Malatesta.

MALATESTA:

Ljudi imaju i svoje lomače, Alberti. A vi ste svoje prevode ostavili nekome?

ALBERTI:

Otkud znate?

MALATESTA:

Vi ste čovek koji je uvek ostajao na pola puta.

ALBERTI:

Oni su u jednom dobro zatvorenom sanduku koji će biti otvoren posle moje smrti. Čovek nikada ne zna šta će sve biti potrebno onima koji dolaze posle njega. Je li počelo, najzad?

DŽELAT:

Ne čujemo ništa, brate Alberti.

ALBERTI:

Gde su ti gromovi, do đavola?

MALATESTA:

Bilo bi bolje da očistite ovo dvorište, Alberti.

ALBERTI:

Ne brinite. Ako gromovi zatutnje, niko neće pri metiti malo prašine na ovom kamenu. Ne mislite tako?

MALATESTA:

Na žalost, Alberti, slagati se sa vama isto je tako beznačajno kao i ne slagati se. (Vadi molitvenik.) Mogli biste da me ostavite malo na miru i da vršite svoje dužnosti.

ALBERTI:

Slušajte, Malatesta, ako čovek pođe za nekim i veruje u nekog, onda ima prava i da nešto očekuje od njega. Ne nalazite?

MALATESTA:

A šta vi očekujete?

ALBERTI:

Znate li šta je rekao kada su mu saopštili da sme da održi još jednu propoved, i to samo ženama? Rekao je: »Molite se za mene, ja nemam više šta da kažem vernicima. Bog me je ostavio zbog mojih grehova.« Bar da ih je prokleo, čovek bi mogao da se oseća sigurnije. Šta se tamo događa, do đavola?

DŽELAT:

Ne čujemo ništa, brate Alberti.

ALBERTI:

Što nije sručio svoja prokletstva na glavu ove šugave Firenze, bar da znamo da nismo ispali budale što smo obukli ove mantije! Šta je on za vas, Malatesta?

MALATESTA:

A za vas?

ALBERTI:

Ja sam prvi pitao. Nešto u šta možete da verujete? Je li to dovoljno, Malatesta?

MALATESTA:

Nešto u šta ne mogu da sumnjam, rekao bih.

ALBERTI:

Hm. To je bar lepo rečeno. »Nešto u šta ne mogu da sumnjam.« (Prilazi vratima.) Pa počinji već jednom, do đavola! (Vraća se.) Ne mogu da podnesem ovu tišinu. Kao da neko pljuje na mene. (Kine.) Vraga! Zna li gde sam proveo noć?

MALATESTA:

U molitvi, pretpostavljam.

ALBERTI:

Koješta. Bio sam u kosturnici. Kakvo društvo! Pobebele kosti i lobanje pune peska umesto istine. Činilo mi se da će pod zemljom biti lakše. Čudno, zar ne?

(Ulazi Izota.)

MALATESTA:

Propoved je izgleda završena, Alberti.

IZOTA:

(Prilazi im): Eto, to je sve.

(Dželat i Glasnik odlaze.)

ALBERTI:

A gromovi?

IZOTA:

Bio je bleđ, oči su mu bile pune suza. Znam, ja sam samo jedna obična bludnica koja je spavala sa svakim ko bi joj dao nekoliko zlatnika, ali zašto je onda to nebo bilo tako blizu?

ALBERTI:

Šta je govorio?

IZOTA:

Lice mu je bilo tako bleđo, Malatesta... Jeste li primetili kako mu je koža na rukama providna? Kao da mu je uvek hladno.

ALBERTI:

A mi smo čekali gromove! I, šta još!

IZOTA:

Oči su mu bile pune suza.

ALBERTI:

Izvršno! Pogled mu je bio uprt u nebo, je li?

IZOTA:

Sada se treba vratiti kući. Prozori su otvoreni, vetar prolazi kroz sobe. Ako neko bude zakucio na moja vrata večeras, ko će mi dati snage da ih ne otvorim? Čovek ostavi svoj život kao što se baca prljavo rublje, a onda odjednom otkrije da je nag, da mu je zima ... Šta sam ja to htela, Malatesta? Nešto čisto, što miriše na proleće, na vetar. (Smeje se.) Gospode ... Izbacite me odavde, Malatesta, inače ću ostati ovako čitav dan. Mi smo kao list koji pada. Vetar nas ponese, i onda pusti. Hajde, budi pametna, Izota, idi kući. Pazi, ja i ne primećujem da plačem.

MALATESTA:

Zašto ste u crkvi tražili ono što se nalazi u postelji, Izota? Bolje nađite uz put nekog snažnog muškarca i povedite ga sa sobom.

IZOTA:

Hoćete vi da pođete sa mnom? Ne brinite, niste me uvredili. Dok nam je on govorio, sve je bilo blizu. Ali kada vi govorite, nebo je daleko i hladno. Možda je tako lakše otići? Hvala na savetu, Malatesta. (Ustaje.) Šta mislite, da li bih mogla da ostanem u samostanu? Ponekad je važno znati samo da je neko tu, da diše iza zida. Prala bih rublje, kuvala . . . kad bih umela. Izgleda da više nisam dobra ni za nebo, ni za postelju. Idem. (Odlazi.)

ALBERTI:

Eto. (Malo posle prilazi vratima koja vode na ulicu, otvara ih, gleda napolje.) Hej, ima li koga ko bi za dva bakrenjaka očistio ovo dvorište? (Prilazi Malatesti.) Nemam više volje da obavljam sitne samostanske dužnosti, Malatesta. Ranije sam mislio kako svaki pokret ovom metlom privodi po jedan atom. moje duše bliže spasenju.

(Čuje se Gubavčevo zvono spolja. Ulazi Gubavac.)

GUBAVAC:

Ako se ne varam, gospodaru, nudili ste dva bakrenjaka za čišćenje ovog dvorišta.

ALBERTI:

Malatesta, ovo je rđav znak. (Gubavcu.) Ne treba ništa. Očišćeno je.

GUBAVAC:

Ne bih rekao, gospodaru. Ovde je vetar naneo malo peska sa krovova. Tamo ima malo zemlje. Vidite li onog pauka koji je počeo da plete svoju mrežu? (Prilazi Albertiju.)

ALBERTI:

Odlazi! Ne dam ti metlu! Malatesta, recite mu da ide do đavola!

GUBAVAC:

Ako već nećete da mi date metlu, mogli biste da mi date jedan bakrenjak zato što sam došao.

ALBERTI:

Evo ti. (Vadi novac.) Ne, ne prilazi! Eno, tamo. (Baca novčić na ulicu.) Hajde, gubi se.

GUBAVAC:

Hoćete li da se molim za vašu dušu, gospodaru?

(Odlazi. Alberti zatvara vrata.)

ALBERTI:

Hvala lepo. (Odjednom baci metlu, počinje da se smeje.) Sigurno! Šta sam drugo i mogao da očekujem? Pogledajte kako je nebo čisto, Malatesta! A mi sedimo u mraku i tražimo. Zavlačimo se u ćelije i kosturnice i tražimo. Šta tražimo, kada su u mraku sve mačke crne? A dan je kao reka koju čovek zaželi da pije plivajući u njoj. Nikada niste zaželeli da pijete vodu u kojoj plivate, Malatesta? Ja jesam, kao dete.

MALATESTA:

Ne znam da plivam.

ALBERTI:

Mislio sam. (Malo posle.) Hajdemo odavde, Malatesta.

MALATESTA:

To ste smislili noćas u kosturnici? Izgleda da je vreme za molitvu. Treba da zvoni.

ALBERTI:

Neće zvoniti, Malatesta. Prorok je otišao, istina se izvukla kao lopov. Hajdemo odavde, vi ste pametan čovek.

MALATESTA:

Šta mi nudi taj vaš razum, Alberti? Nekoliko silogizama. Ko je još silogizmima uspeo da pomeri svet. Potrebna je jedna čvrsta tačka da bi se on pomerio.

ALBERTI:

(Uzima bič.) Je li ovo vaša čvrsta tačka?

MALATESTA:

Zbogom, Alberti. Nadam se da vaše prevode koje ste ostavili potomstvu crvi još nisu pojeli. Naći ćete ih sveže i netaknute: doterajte ih malo, i objavite. Steći ćete malo slave, i moći ćete da ubedite sebe kako verujete u ono što radite.

ALBERTI:

Vi ste uvek bili tako strahovito pametni, da je čoveku dolazilo da poludi. Ali upamtite ovo što će vam reći običan prevodilac manjih spisa velikih filozofa. Čvrstim tačkama je

potrebno najviše oslonca. Zašto me gledate tako?

MALATESTA:

A kome smo mi potrebni?

ALBERTI:

Možda samima sebi. Vama to nije dovoljno?

(Ulazi Savonarola i ćutke stoji kod vrata koja vode u crkvu. Tajac.)

MALATESTA:

Na žalost, Alberti, istoriju ne prave humanisti. Prave je bogovi i njihovi proroci.

ALBERTI:

Jesu li ti vaši proroci uspeli da pokrenu svet? Iscedili su nekoliko suza iz očiju jedne kurve, i to je sve. Ali meni nisu potrebne čvrste tačke. (Okreće se besno Savonaroli.) Nisu mi potrebne vaše istine, vaša providna koža, vaše blede lice, vaše suze! Čujete li me?

(Tajac. Čuju se zvona.)

MALATESTA:

Treba da idemo na molitvu.

ALBERTI:

Vi ste nas prevarili! Govorili ste da ste istina, a sada ste običan lažljivac! Jeste li me čuli? Kakva je to istina koja se preko noći pretvara u laž? Ja imam svoj razum, nisu mi potrebne vaše istine! Zašto ćutite, do đavola? Hajde, povedite nas u sveti pohod! Mi čekamo. Stanite pred nas, i neka zatutnje ti vaši gromovi, neka se sruče potopi! šta čekate?

MALATESTA:

Vaši spisi vas čekaju, Alberti.

ALBERTI:

Slušajte, Malatesta, vi i ja nemamo šta da tražimo ovde. Pođite sa mnom, i ostavite ovu prazninu u beloj mantiji da ćuti i dalje!

MALATESTA:

Čovek je u pravu ovde ili nigde, Alberti.

ALBERTI:

Ostavite vaše mudrosti, Malatesta. Postoji još jedan mali prolaz. Sutra će možda i on biti zatvoren. Sutra će možda čitava Firenca biti pred ovim vratima i bacaće kamenje na njih da istera proroka iz rupe u koju se sakrio.

MALATESTA:

Varate se, Alberti. Ovo je naš jedini izlaz, čak i ako više nema izlaza. (Zvono.) Molitva počinje. Zbogom.

ALBERTI:

Znate li šta sam radio noćas u kosturnici? Smejao sam se. Pogledajte: napolju je sunce i otvoreno nebo. Bez istine, doduše, ali istina je mračnija od smrti. Zato sam se smejao. Upamtite to, Malatesta, vi ste čovek koji se nikada nije nasmejao. (Naglo se okrene i izađe.)

(Zvono. Sakramoro polazi na molitvu. Savonarola čeka da on izađe, i onda ćutke pođe za njim. Mrak.)

DRUGA SLIKA

(Mala kapela u samostanu Svetog Marka. Molitva je završena. Braća su otišla. Ostali su samo Domeniko i Malatesta. Domeniko tek što je ustao. Malatesta još uvek kleči. Ostala klecala su prazna. Tišina)

DOMENIKO:

Dao mi je da prepisem poslednje poglavlje svog spisa. »Molim vas, brate Dominiko«, rekao je, »neka ovo bude gotovo do večeri. Hoću da vidim šta sam napisao.« A ovde vrvi od slova kao u mravinjaku. Vi znate latinski, brate, mogli biste mi pomoći da rastumačim neka nejasna mesta. Evo ovde... (Pokazuje rukopis. Malatesta ne odgovara)

MALATESTA:

Ja se molim.

DOMENIKO:

I ja sam se molio. (Malo posle) Zašto mi je rekao da želi da zna šta je napisao? Zar on to ne zna?

MALATESTA:

Vi imate lep rukopis, brate.

DOMENIKO:

Recite mi, brate, zar je moguće da on ne zna šta je napisao? (Nema odgovora) Kao da plivamo po nekom ogromnom moru bez dna i bez obala. Tako se oseća čovek kada lovi ribu noću: negde između neba i zemlje, a na sve strane je mrak. Moj otac je bio ribar. Idem da prepisujem. Molite se, brate.

(Odlazi. Malo posle, ulazi Frančesko Valori)

VALORI:

Malatesta ...

MALATESTA:
Zatvorite vrata.

VALORI:
Sami ste?

MALATESTA:
Najzad. Jeste li i vi došli da se žalite kako je Savonarola otišao i ostavio vas na pola puta, kao što vetar ponese nebu list koji pada, a onda ga pusti? Plivate li i vi po nekom ogromnog moru bez dna i bez obala? Ili ste došli da mi kažete kako vama nisu potrebni proroci i njihove istine, kako ste proveli noć u kosturnici i najzad postali razumni? Jeste li i vi prevodili grčke filozofe? U redu, čuo sam sve to, možete da idete. Još mogu da slušam ljude koji su verovali, ali ljudi koji su pali s vlasti ne liče ni na šta.

VALORI:
Došao sam da govorim sa Savonarolom, Malatesta. Recite mi gde je on, i ja ću vas ostaviti da se na miru molite.

MALATESTA:
Bojim se da nećete moći razgovarati sa njim, Valori. On ne prima nikoga.

VALORI:
Radi se o ozbiljnim stvarima.

MALATESTA:
Šta još može da bude ozbiljno?

VALORI:
To vi i ne sanjate. Idite i recite mu da moram da govorim s njim.

MALATESTA:
Rekao sam vam da on ne prima nikoga. Kao i svaki pali bog, Valori, on se ne brine za nekoliko očajnika koji još veruju u njega, pošto im ništa drugo nije ostalo.

VALORI:
Ja ipak moram da govorim sa njim, Malatesta. Nemamo mnogo vremena. U ušima mi još uvek odjekuju njihovi glasovi. Nema ničeg strašnijeg od ljudi koji se bacaju na čoveka koji pada.

MALATESTA:
A šta vi očekujete od čoveka koji pada? Pustite ga da na miru padne, njemu nisu potrebne vaše jadikovke, uveravam vas. Kada razbojnik skuplja svoju bandu, on traži ljude koje čekaju vešala, a vernici koji se skupljaju oko jedne istine ostavljaju svoje prevode u dobro zatvorenom sanduku. Hajde, Valori, idite s mirom, mi ćemo se već nekako snaći. Ako vas sreća i govorništvo posluže, doći ćete još koji put na vlast u gradu.

VALORI:

Savonarola je pozvan da izađe na probu vatrom, Malatesta. Sinjorija je odlučila da on treba da ide. Pokušao sam da im kažem kako je to glupost, ali oni više nemaju razuma. Postali su gomila uplašanih životinja. Hteli su da me rastrgnu kada sam im rekao kako je Savonarola najveći čovek koga je Firenca imala za poslednjih dve stotine godina, i koga će imati za sledećih dve stotine. Rim preti da će zabraniti svaku trgovinu sa nama ako mu ne predamo Savonarolu. Onda dolazi neki sumanutu franjevac i traži tu probu vatrom. Vi znate šta znači zabrana trgovine? Laganu smrt od gladi. Firenca je slobodan grad, ali sloboda je kao i siromaštvo: njemu se dive samo bogati. Onda je došao taj poziv na probu vatrom. Shvatate li o čemu se radi, Malatesta?

MALATESTA:

Savonarola treba da prođe kroz vatru i dokaže je li zaista prorok ili samo lažljivac?

VALORI:

Ako izgori, sve će biti u redu: i Rim zadovoljan, i čast grada spasena. Firenca nije predala svog građanina Rimu, ali ga je zato gurnula u vatru. To su svinje, Malatesta, to više nisu ljudi!

MALATESTA:

(Prekida ga) A ako se pokaže da je Savonarola prava istina?

VALORI:

Ko može da izađe živ iz vatre?

MALATESTA:

Vidi se da ne poznajete dovoljno istoriju našeg reda, Valori. Kada je trebalo da sveti Dominik dokaže pred jereticima istinitost svoga učenja, on je naredio da se zapali vatra u koju su bačene dve knjige: jedna, jeretička, druga, koju je on protiv njih napisao. Jeretička je odmah izgorela, ali knjigu svetog Dominika plamen nije ni dotakao. Tri puta su je bacali u vatru, i ona je tri puta ostajala netaknuta. Kao što vidite, vatra nam je uvek bila naklonjena. Kada treba da bude ta proba?

VALORI:

Sutra uveče. (Nasmeje se) Lepa je ta vaša priča.

MALATESTA:

To nije priča, Valori, to je istina koju možete pročitati u »Životima svetaca«. Hoćete da kažete kako ljudi čitaju svete knjige da bi u njima našli lepe priče?

VALORI:

Vi ste bili filozof, Malatesta, trebalo bi da znate kako se čuda događaju samo u Bibliji i tim vašim životima. Ja imam svoj plan.

MALATESTA:

Recite Sinjoriji, Valori, da će Điolamo Savonarola, kaluđer dominikanskog reda, sutra

uveče izaći na probu vatrom.

VALORI:

Vi ste ljudi. Vi uopšte ne znate šta se u gradu događa. Zna li vi nešto o njegovom životu, Malatesta?

MALATESTA:

Ne vidim kakve to veze ima sa onom vatrom.

VALORI:

Kad nekoga hoće da sruše, onda mu prvo prošlost pretvore u blato, i počnu da mu je bacaju na glavu. Pre svega seks. Kažu da je nekoj devojci napravio dete, i ostavio je. Ona je došla na jednu njegovu propoved, podigla dete, pokazala ga svima i uzviknula: »Evo, to je istina o kojoj vam taj jarac govori!«

MALATESTA:

I onda?

VALORI:

Nije vam dosta? Kažu da nema nijednog grada u kome je držao propovedi a da poneka devojka ne zatrudni od njegove istine.

MALATESTA:

Kakve to veze ima sa vatrom, Valori?

VALORI:

Zar mi nismo pokazivali devojčice kojima je stari Bernardo del Nero uzeo nevinost kada je trebalo da mu odrubimo glavu kao izdajniku? Moram da govorim sa njim, Malatesta. Lonac vri, i ko zna šta će još baciti u njega da bi miris bio jači.

MALATESTA:

Rekao sam vam da on ne prima nikoga.

VALORI:

Slušajte, Malatesta, ovo je ozbiljno.

MALATESTA:

Ne kažem da nije. I zato će on izaći na probu vatrom.

VALORI:

Prošle godine, kada su se svi kolebali, ja sam jedini imao hrabrosti da pošaljem na gubilište Bernarda del Nera i još četvoricu Savonarolinih protivnika. Niko nije smeo da donese konačnu odluku, ali ja sam sa svojim ljudima opkolio tamnicu i odveo ih na gubilište. I bio sam u pravu. Jer da su oni sada živi, ne bi bilo ni te probe vatrom: upali bi u samostan i ubili bi ga kao psa. Hoćete da kažete kako nisam znao šta radim? A šta ste vi učinili? Doneo sam vam oružje, a zatičem vas kako klečite i pričate lepe priče iz života

svetaca. Hajde, idite i recite mu da ga čekam. Gubimo vreme u pričama, a treba raditi. Hajde, šta čekate?

MALATESTA:

A šta mislite da treba uraditi?

VALORI:

Moji će ljudi noćas maknuti toga franjevca koji je izmislio probu vatrom, i gotovo. Onda ćemo, jednog po jednog, hvatati naše protivnike. Kada svane, više ih neće biti. Odlično, a?

MALATESTA:

Šteta, Valori. Šteta što nikada niste umeli da mislite, već ste uvek morali da se mešate. To se zove biti čovek od akcije. Tome franjevcu ne sme ništa da se dogodi, a Savonarola će izaći na probu vatrom. Nama je potrebna istina, Valori, i Savonarola će sutra dokazati da je on istina.

VALORI:

Vi ste knjiški čovek: vidite samo paradu, vatru na trgu, zastave, čujete himne koje se pevaju i doboše kako udaraju, možda čekate da neki vaš paradoks jednim udarcem bude rešen. Jeste li ikada osetili miris ljudskog mesa koje gori?

MALATESTA:

Slušajte, Valori, lako je podsmevati se intelektualcima, daleko je teže videti kada su oni u pravu. Vi mislite samo na ono što možemo da izgubimo, a ja vidim i ono što možemo da dobijemo. U tome je sva razlika. Ja verujem u njega, a vi hoćete da zbog njega postanete ubica. I onda govorite kako ste mu prijatelj, i kako znate šta treba raditi. Ali prijatelji ne dolaze sa krvavim rukama. Zato idite i recite Sinjoriji da je Savonarola spreman da izađe na probu vatrom. I požurite, Valori. Za koji čas, možda, neće nas više pustiti ni da umremo u plamenu: ubijaće nas kao životinje, udarcem čekića u glavu.

VALORI:

To ne mogu da im kažem, Malatesta. Neka me Gospod na mestu ubije ako te reči ikad pređu preko mojih usana.

MALATESTA:

A šta ćete im reći kada se sutra otkrije da je neko ubio franjevca? Vatra će goreti, Valori, i onaj ko ne bude smeo da stane pred nju biće lažov i kukavica. A nama nije potreban jedan lažov više, potrebna nam je istina. Idite, Valori.

VALORI:

Zar zaista mislite da je sve izgubljeno?

MALATESTA:

Idite, Valori. Vreme odmiče, a odluke se menjaju.

VALORI:

Čekajte, Malatesta. U redu, neću ubiti tog franjevca. Ali ću dovesti svoje ljude u samostan. Zatvorićemo se. Ovde ima nešto oružja. Kroz nekoliko dana, možda nedelju, možda dve, stvari će se smiriti. Ima li dovoljno vode u vašoj cisterni?

MALATESTA:

Nećemo se zatvoriti u samostan. Izaći ćemo na trg. Ja ne verujem u čuda, Valori, ali još uvek verujem u nadahnuće. Zar nam ono ne dolazi kao vatra? Škorpije se same ubijaju kada više nema izlaza, ali nadam se da proroci umeju bolje da iskoriste svoj otrov. Nemojte im čupati žaoku pre vremena.

VALORI:

Ne stavljate nikada sudbinu na suviše teška iskušenja, Malatesta. Može vam se izmaći ispod nogu.

MALATESTA:

Ne iskušavajte nikada sudbinu, i pljuvaće po vama koliko žele. Idite, Valori. Pokušajte jednom da shvatite kako čovek može da bude i više od onoga što ste vi u stanju da zamislite.

VALORI:

Sa vama ne vredi razgovarati. Dobro, neka Savonarola izađe na probu vatrom. Ali od svega toga neće biti ništa, videćete. Valjda ima još pametnih ljudi u ovom prokletom gradu. Oni će sami, svojim nogama, ako bude trebalo, ugasiti tu vatru! A onda će kamenovati vas, koji ste hteli da ga gurnete na lomaču. Ima još ljudi u ovom prljavom gradu, kažem vam! Videćete! Videćete šta će se sutra dogoditi! (Pođe, zaustavi se kao da bi još nešto rekao) Videćete. Hvala bogu, nisu svi poludeli kao vi.

(Vrata se naglo otvore. Ulazi Alberti)

ALBERTI:

Gospode, jeste li kada videli pakao?

MALATESTA:

Vratili ste se, Alberti? Šta je sa vašim prevodima?

ALBERTI:

Ne podsmevajte mi se. Bolje mi pomozite. (Hoće da skine mantiju) Gospode, onesvestiću se. Grozno. Svi đavoli pakla ušli su u njih. Pa pomozite mi da skinem ovo, Malatesta, sto mu gromova, šta čekate?

MALATESTA:

Nešto se dogodilo?

ALBERTI:

Bacili su se na mene, tukli su me, pljuvali, govorili su mi da sam prljava dominikanska

svinja, avet u beloj mantiji koja pije krv maloj deci, svetac koji pravi kopilad devojčicama. Kada su me najzad oborili na zemlju, počeli su da mokre po meni. Praznili su na mene svoje bešike pune rđavog vina. Pa pomozite mi, šta stojite kao kip? Gospode bože, opet ću početi da povraćam.

MALATESTA:

(Pomaže mu da skinе mantiju) I tako niste dospeli do svojih spisa. Šteta.

ALBERTI:

Polako, zar ne vidite da je sve mokro? Ne preko lica, Malatesta!

MALATESTA:

Ako budete nastavili da se bacate kao da vam deru kožu, umotaću vam glavu u ovu mantiju, Alberti, jeste li čuli? Stojte mirno i budite strpljivi. Tako. (Skida mu mantiju i drži je sa dva prsta) Šta ćemo sada sa ovim?

ALBERTI:

Bacite je dovraga, da je ne gledam više!

MALATESTA:

Moraćete je oprati, ako ne želite da idete u donjem rublju. Dobro, pričajte mi šta se dogodilo.

ALBERTI:

Vi ne znate šta se u gradu događa. Kao da su svi đavoli ušli u njih. Pravi sabat. Nose na rukama gole bludnice i pozivaju Savonarolu da se pokaže na prozoru svoje ćelije. Otvaraju sekirama burad vina, i onda se valjaju po barama. Bacaju kurve u vino, i onda ležu na njih. Morao sam da gledam sve to, držali su me čvrsto. (Sakrije lice u ruke i tresе se od bezglasnog plača) Plakao sam kao dete, Malatesta. Od besa, od poniženja, od srama. Gospode bože. (Malo posle) Šta je nama sve ovo trebalo, Malatesta? Zašto nismo ostali kod kuće da radimo svoj posao?

MALATESTA:

Da prevodimo manje spise velikih filozofa, hteli ste da kažete?

(Alberti bezglasno plače. Dok se pozornica polako zamračuje, Savonarola prolazi, u dubini)

TREĆA SLIKA

(Kolonada koja gleda na trg gde treba da se održi proba vatrom. Kroz stubove se vidi trg, prazan. Polako se spušta večе. Nema nikoga. Odnekud se čuje doboš. Negde zvone mala zvona, ne suviše glasno. Onda opet doboš. Vrlo glasno. Zatim prolazi Dželat, koji treba da založi vatru na trgu. Onda dolazi Glasnik, udarajući u doboš)

GLASNIK:

Građani Firence! Danas će se na trgu održati proba vatrom koja će pokazati da li je Đirolamo Savonarola, kaluđer dominikanskog reda i prior samostana Svetog Marka, govorio u svojim propovedima istinu ili je lažov, jeretik i otpadnik. Sinjorija vas poziva da dođete na trg, i da u miru dočekate božansku presudu. Amin. U slobodnom gradu Firenci, sedmog aprila, leta gospodnjeg hiljadu četiri stotine i devedeset osmog od rođenja spasioca našeg Isusa Hrista.
(Ulazi Dželat)

DŽELAT:

Šta misliš, ko će izaći čitav iz ove vatre?

GLASNIK:

Šta bi hteo?

DŽELAT:

(Osvrće se oko sebe) Pravo da ti kažem, Savonarola, ne sviđa mi se ovo što rade. Prvo je prorok, istina od glave do pete, a onda najednom ne valja. Zašto ranije nisu znali da ne valja? Prvo su klečali pred njim, i sve je bilo dobro, a sada ga šalju u vatru. To nisu čista posla.

GLASNIK:

To si rekao meni, i nikome više. Hvali Gospoda što sam ti ja prijatelj. Šta ti je taj Savonarola tako prirastao za srce? Da nećeš možda u samostan? Pri mi me, učitelju, ja sam sekao glave tvojim protivnicima.

DŽELAT:

Da nećeš možda da me prijaviš? Hajde, dobićeš zlatnik ili dva, i bićeš odmah lepši nekoj kurvetini. Kao da ti nisi slušao Savonarolu.

GLASNIK:

Jesam. Kada je to bilo dobro.

DŽELAT:

A sada je rdavo?

GLASNIK:

Sigurno.

DŽELAT:

A zašto nije bilo rdavo odmah od početka?

GLASNIK:

Zato što je onda bilo dobro.

DŽELAT:

U Bibliji su se čuda događala svakog drugog dana, a danas čovek treba da raskrvavi

kolena i odere grlo moleći se za jedno sasvim malo čudo. Šta treba bogu da Savonarolu provuče čitavog kroz vatru? Ništa. Samo da pukne prstima. (Puca prstima) Mojsije je mahnuo štapom, i more se rastvorilo. A more, to ti je veliko skoro kao neko nebo. Zašto je onda umirao taj Hristos, ako se čuda više ne događaju?

GLASNIK:

Čudo se neće dogoditi, prijatelju moj, a tebe će ščepati za gušu još dok se Savonarola bude pržio na vatri kao govedina. »A, ti si onaj koji je pogubio Bernarda del Nera i njegove prijatelje«, reći će. Ima da crkneš zajedno s onim ko te je tako lepo učio da sečeš glave. Hajde. (Hvata ga) I baciće te na drva.

DŽELAT:

Stoj! Ja sam samo izvršavao naredjenja! (Pride Glasniku, ščepa ga za gušu) Ne misliš valjda ... Šta ja znam kome treba, a kome ne treba odrubiti glavu? Zar ja nisam izbacivao redovnike iz crkve kao i ti? (Gurne Glasnika) A, svetoga mi krsta, založiću ja takvu vatru da ni sam gospod bog neće moći da prođe čitav kroz nju, da je još jednom bog. Goreće do samoga neba, pa neka i sveti anđeli omirišu malo dim.

GLASNIK:

(Skoči na dželata, obori ga) Šta misliš, zašto će goreti ta vatra tamo? A? Reći ću ti. Zato da može početi klanje. Savonarola će izgoreti kao suhi list, i onda počinje. Ovako.

DŽELAT:

Pusti me.

GLASNIK:

Neću. Sećaš li se one vatre na kojoj su gorele bezbožne slike i bogohulne knjige? I kako su se pevali psalmi? I kako su građani na kolenima išli do samostana Svetog Marka da čuju božansku reč Savonarolinu? Sećaš se? Pogledaj sad ona drva tamo. (Okreće mu glavu ka trgu) Vidiš? To ti je ista vatra, prijatelju. Sasvim ista. A sada će u njoj goreti Điolamo Savonarola, njegovi redovnici u belim mantijama, i njegovi prijatelji, kao ti, na primer. Vatra je uvek ista, samo drugi gori u njoj. Razumeš? Važno je da glave lete, u tome ti je sva mudrost sveta. Inače se ne bi znalo ni šta je crno, a šta belo, kamoli šta je istina, a šta laž. Razumeš? Sad je ovo belo, seci sve što je crno. Sada je ono belo, seci sve što je crno. Razumeš? Ovako. Ovako. Ovako! (Prelazi mu ivicom šake preko grkljana) Razumeš? (Pusti ga, ustane) Eto, to ti je sve. Jesi li razumeo? (Otresu ruke) Ne bi se reklo da baš suviše često pereš vrat.

DŽELAT:

(Ustaje) Ti si poludeo. (Trlja vrat) Mogao si da me ugušiš.

GLASNIK:

I to bi bilo bolje nego da ti drugi odrube glavu. Mogao bi da kažeš kako si poginuo od ruke svoga prijatelja. Ali kao što i sam znaš, to se radi sekirom. Ide brže.

DŽELAT:

Znam.

GLASNIK:

Napisao sam jednu pesmu danas posle podne. Hoćeš da ti je pročitam? (Vadi pesmu iz džepa) Sreo sam Izotu. Onu što ima kuću tamo na uglu. Mnogo dobra cura. »Gospo Izota«, kažem joj ja, »kako ste«? A ona ćuti. Slušala je Savonaroline propovedi, i držala otvorene prozore, da miris muškaraca izađe iz njene kuće. »Gospo Izota«, kažem joj ja, »vi ste tako lepi da bih ja o vama i pesmu mogao da napišem«. Ona ćuti, i ne okreće se. »Gospo Izota«, kažem ja, »sada više nema onog tamo da idete na njegove propovedi. I može se opet malo onako ...« A ona i dalje ćuti, i okreće glavu od mene. Ništa curo, mislim ja, naći ću se u tvome krevetu kad tad. I onda sam napisao pesmu. Da čuješ.

DŽELAT:

Ne tiče me se.

GLASNIK:

Šteta. Mogao bi da umreš sa jednom lepom pesmom u srcu. Može i da se peva. (Počinje da peva, razume se, vrlo rđavo): »Vi ste. ...«

DŽELAT:

Umukni!

GLASNIK:

Kako hoćeš. Ipak će ti odrubiti glavu. I to sekirom. Znaš li šta mi je još rekla Izota? »Nemaš ti taj novac«, rekla mi je. Sutra će za svaku glavu jednog od Savonarolinih davati po zlatnik. Ti ćeš biti prvi, jer si mi najbliži. Razumeš?

DŽELAT:

A da sam onda odbio da odsečem glavu Bernardu del Neru, moja bi letela. Pošto sam odsekao njegovu, mene će pogubiti. Budi na jednoj strani, ne valja. Budi na drugoj, još gore. Vetrovi duvaju sa svih strana, a ti budi pametan na koju da se okreneš. Ne okreneš li se ni na jednu, nije dobro, jer uzdržljivost krije u sebi zadnje misli koje niko ne voli. Izvršavaš li naređenja, ne valja, jer su naređenja loša. Ne izvršavaš li naređenja, opet ne valja, jer ako ne izvršavaš loša naređenja, kako ćeš izvršavati dobra? A šta je dobro. Šta je zlo? To ti sam moraš da znaš, jer imaš dve noge i nešto u glavi. Čovek zna ono što mu se naredi, ali oni koji ti naređuju uvek ostave dovoljno praznog mesta da glava može da padne u procep.

GLASNIK:

Amin. Bog je daleko, a ljudi, na žalost, suviše blizu jedan drugome.

(Ulazi Gubavac, zvoneći)

GUBAVAC:

Dobar dan, časni ljudi.

DŽELAT:

Gledaj da se izgubiš odavde, jesi li čuo?

GUBAVAC:

Nećete da uделите sirotom gubavcu koji luta od grada do grada i traži dobre ljude koji će mu dati komad hleba, čašu vina, i neki novčić za put? Daj siromahu, i tvoja duša je već na putu za nebo, rečeno je. Dakle? (Prilazi im bliže) Hajde, dobri ljudi, uделите nešto.

DŽELAT:

(Odmiče se) Rekao sam ti da se gubiš! Samo mi još gubavci trebaju.

GLASNIK:

Pusti ga. (Vadi novčić) Evo ti.

GUBAVAC:

Hvala, dobri čoveče, vidim da se ti brineš za svoju dušu. (Prilazi da uzme novčić)

GLASNIK:

Stoj! Eno! Tamo! (Baca novčić daleko od sebe)

GUBAVAC:

(Dželatu) A ti, prijatelju?

DŽELAT:

Ne dam ništa. Gubi se!

GUBAVAC:

Izgleda da si mnogo siguran da ti se duša čvrsto drži za telo kad se ne brineš na koju će stranu otići.

DŽELAT:

A šta se tebe tiče moja duša?

GUBAVAC:

Eto, brine me.

DŽELAT:

Imaš tamo.

GUBAVAC:

Nemoj mi reći da bi tebi bio dovoljan jedan novčić. Šta možeš da učiniš s njime. Da kupiš komad hleba. U redu. Ali ja, vidiš, volim da popijem i čašu vina. Imam i jednu lepu čašu. (Vadi čašu)

GLASNIK:

Hajde, daj mu jedan novčić, pa neka ide.

DŽELAT:

Ne dam.

GUBAVAC:

Ispričaću ti odakle mi čaša. U jednom gradu, daleko, daleko odavde, bio je običaj da osuđenima na smrt daju čašu vina pre nego što ih pogube. Oni bi popili vino, a čašu bacili. Kažu da je zdravo piti vino iz tih čaša koje osuđeni bacaju. Nerotkinjama pomaže da začnu, a muškarcima da povrate snagu.

DŽELAT:

Ne tiču me se glupi običaji.

GUBAVAC:

Svi običaji su glupi, na kraju krajeva, Evo, na primer, iz ove čaše je popio svoje poslednje vino jedan dželat. Dželati se smenjuju kao kraljevi, znaš. Onaj ko dolazi mora prvo da odrubi glavu svome prethodniku.

DŽELAT:

Umukni!

GUBAVAC:

Daj mi jedan novčić. Za vino.

DŽELAT:

Slušaj, kažu da ljudi kao ti. ..

GUBAVAC:

Šta kažu?

DŽELAT:

Kažu da imaju neke čudne moći.

GUBAVAC:

(Nasmeje se) Kakve moći?

DŽELAT:

Ne znam. Kažu, proročke.

GUBAVAC:

A šta će ti moje proročanstvo? Ono što vidim gubavo je koliko i moje telo. Guba ti je takva bolest, prijatelju, da ti se od nje raspadaju telo i duša. Tvoja koža se raspada, tvoje misli se raspadaju, i čitav svet počne odjednom da se raspada pred tvojim očima. Ne vidiš više nebo, drveće, kuće, ulice, trgove, ljude koji prolaze. Sve se raspada. Kada pogledaš nekog čoveka, on počne pred tobom da se raspada, meso mu truli i spada s kostiju, i ti onda vidiš njegovu dušu. Ali šta je duša? To ti dođe kao neka žuta sluz koja se skuplja u

šupljinama tela i smrdi tako odvratno . . .

DŽELAT:

Čekaj! Vidiš li moju dušu sada?

GUBAVAC:

Prvo vidim tvoje telo.

DŽELAT:

Kako ga vidiš?

GUBAVAC:

Kao da ga već nekoliko dana jedu crvi u zemlji.

DŽELAT:

A moja duša? Šta je sa njom?

GUBAVAC:

Daj novčić pa ću ti reći.

DŽELAT:

Huljo!

GUBAVAC:

Sve se plaća, prijatelju.

DŽELAT:

Evo. (Vadi novčić) Stoj! Eno tamo. (Baca novčić) Govori sada, šta je sa mojom dušom?

GUBAVAC:

Uplašena je. Drhti.

DŽELAT:

Imaš pravo, bojim se. Šta još?

GUBAVAC:

To ne mogu da ti kažem.

DŽELAT:

Reci mi.

GUBAVAC:

Ne.

DŽELAT:

Molim te.

GUBAVAC:
Nikako.

DŽELAT:
Još jedan novčić?

GUBAVAC:
Ni za sva blaga ovoga sveta.

GLASNIK:
Ne vidiš da pravi budalu od tebe?

DŽELAT:
Možda stvarno zna?

GLASNIK:
Đavola zna.

DŽELAT:
Video je kako moja duša drhti.

GLASNIK:
Teško pogoditi.

DŽELAT:
Svejedno. (Gubavcu) Reci mi.

GUBAVAC:
Sačuvaj bože.

DŽELAT:
(Uhvati ga za rukav) Šta vidiš.

GUBAVAC:
Ništa.

DŽELAT:
Lažeš. (Uhvati ga za gušu) Šta vidiš? Govori!

GUBAVAC:
Vidim vatru.

DŽELAT:
Šta još?

GUBAVAC:

Vidim nekog čoveka kako gori.

DŽELAT:

Ima li belu mantiju?

GUBAVAC:

To se ne vidi. Ima mnogo dima.

DŽELAT:

Šta još vidiš?

GUBAVAC:

Ništa više.

DŽELAT:

(Vadi nož) Šta još vidiš?

GUBAVAC:

Vidim glave.

DŽELAT:

Vidiš li moju glavu?

GUBAVAC:

Ne znam. Sada se više ništa ne vidi. Pusti me.

DŽELAT:

(Pusti ga) Gospode! (Briše ruke) Gubi se! Gubi se, kad ti kažem!

GUBAVAC:

Vidim vatru i glave kako se leluju iznad plamena. Vetar prolazi kroz njihova usta, uši i nozdrve. Slušaj. Čuješ li kako se smeju na vetru, lepo odsečne glave sa finom, glatkom kožom na licu? Čuješ li? (Smeje se) I tvoja je tamo, ne brini. Vidim je. Vidim kako se ljuđa na vetru i kako se smeje. (Smeje se) Vidim! I tvoja.

DŽELAT: Gubi se!

(Gubavac se nasmeje, zazvoni zvonom, sedne u jedan ugao i počinje da broji novac iz kese koja mu visi o pojasu)

GLASNIK:

Seva mi koleno, promeniće se vreme. (Uzima doboš) Idi da naložiš vatru. I nemoj pokušavati da umakneš, jer ti neće uspeti. A meni je potreban zlatnik koji ću dobiti za tvoju glavu, jer gospa Izota je mnogo zgodna cura, i leći sa njom u postelju mora biti ogromno zadovoljstvo. Hajde, pali tu vatru.

DŽELAT:

Goreće, tako mi muka Isusovih, do samoga neba! Neka svi izgore u njoj! Svi!

(Odlazi. Glasnik počinje da udara u doboš. U dubini pozornice, vatra se razbuktava. Zvone. Vide se dominikanci kako prolaze. Glasnik odlazi, udarajući u doboš. Ulazi Savonarola)

GUBAVAC:

To ste vi proroče? (Nema odgovora) Udelite nešto sirotom gubavcu, kažu kako to može i dobro da čini. Nećete?

SAVONAROLA:

Uzmi. (Vadi novčić)

GUBAVAC:

Bacite ga daleko od sebe, proroče.

SAVONAROLA:

Uzmi.

GUBAVAC:

(Prilazi, uzima novčić) Hvala, proroče!

SAVONAROLA:

Misliš li da će se dogoditi čudo danas?

GUBAVAC:

Vatra gori. A nebo je već mračno. Moliću se za vas, proroče. (Vraća se na svoje mesto)

SAVONAROLA:

(Posmatra vatru) Čekaju.

GUBAVAC:

Rekli ste nešto, proroče?

SAVONAROLA:

Čekaju moj pepeo, rekao sam. (Čuje se doboš iz dubine)

GUBAVAC:

Da vidimo šta ćete dobiti. (Počinje da baca novčić) Pismo ili glava, proroče?

SAVONAROLA:

Misliš da će ti taj novčić nešto reći?

GUBAVAC:

Ko zna, proroče? Ljudi kažu da su videli i svetlost oko vaše glave dok ste im govorili sa predikaonice.

SAVONAROLA:

Ja sam video mrak u njihovim očima.

GUBAVAC:

Verujem vam. (Baca novčić) Hoće. Neće. Hoće. Neće. Hajde, proroče, idite. Ljudi čekaju da vide istinu.

SAVONAROLA:

Varaš se. Oni čekaju da neko padne, i da se bace na njega kao divlje zveri.

GUBAVAC:

Trebalo je da povedete svoje kaluđere u sveti pohod, proroče. Umesto toga vi ste govorili ženama.

SAVONAROLA:

Nikada ne bih pomislio da svet može biti toliko prljav.

GUBAVAC:

Uplašili ste se jednog pisma iz Rima?

SAVONAROLA:

Uplašio sam se prljavštine koja je odjednom po tekla.

(Ponovo se čuje doboš)

SAVONAROLA:

I vazduh je počeo da smrdi. Stotinu vatri neće ga očistiti.

GUBAVAC:

Bojite se?

SAVONAROLA:

Negde je napisano da čovek nije nikada ni sasvim čovek, ni sasvim životinja. On stoji na raskršću i treba da odluči šta će biti.

GUBAVAC:

A šta ste vi odlučili?

SAVONAROLA:

Postao sam životinja koju gone. (Čuje se doboš iz dubine)

SAVONAROLA:

Počeli su da govore o nekim ženama koje su zatrudnele posle mojih propovedi. Kažu da

nema grada u kome sam bio, a da nisam za sobom ostavio bar po jedno kopile. Kažu da sam dovodio devojčice u svoju ćeliju.

GUBAVAC:

Prošlost uvek dobro dođe kad nekoga treba srušiti, proroče.

SAVONAROLA:

Ali ja nikada nisam spavao ni sa jednom ženom.

GUBAVAC:

Utoliko gore po vas, proroče. Mogla bi da se nađe i neka koja bi vas branila. (Baca novčić) Ne važi. Niste rekli hoćete li pismo ili glavu.

SAVONAROLA:

A šta ti misliš o istini?

GUBAVAC:

Ja sam prvi pitao, proroče.

SAVONAROLA:

Bojim se.

GUBAVAC:

Kažu da se čovek odmah onesvesti od toplote.

SAVONAROLA:

Šta ako sam ja stvarno lagao? Ako sam stvarno otpadnik?

GUBAVAC:

Nemojte mi reći kako ste počeli da verujete rimskim pričama, proroče.

SAVONAROLA:

Kako čovek može da bude siguran.

GUBAVAC:

Zar niste videli plameni mač gospodnji, niste razgovarali sa Isusom Hristom, budili se noću od gromova Strašnog suda?

SAVONAROLA:

Hteo sam da govorim sa svojom dušom, i da je pitam šta sam ja. Ali ona je ćutala. Uostalom, ko zna šta je to što čovek ima ovde, i što zove svojom dušom? Imaš li ti dušu?

GUBAVAC:

Čim se jutrom probudim, uhvati me kašalj. Možda je to duša.

SAVONAROLA:

Kako onda mogu da znam jesam li govorio istinu, ili lagao? Možda sam i lagao. U ovoj prljavštini više se ništa ne zna.

GUBAVAC:

Mislím da bi sada trebalo da odete na trg, proroče. Pogledajte: je li ikada ovoliko ljudi došlo na neku vašu propoved? Imate pred sobom čítavu Firencu. Gvožđe se kuje dok je vruće, ljudi dok su u gomili. Vidite li kako su bezoblični, kao glina? Hajde, udahnite im svoju istinu! Ne treba ih pustiti da vas čekaju suviše dugo.

SAVONAROLA:

Ali ako sam ja lagao?

GUBAVAC:

Ostavite to, proroče, istina uvek dolazi ako joj se priredi lep doček.

SAVONAROLA:

Ipak izgleda da sam lagao. Da. Lagao sam. Lagao sam i sada treba da budem kažnjen. Zbog mene se čudo neće dogoditi. Izgoreću u toj vatri, ostaće pepeo. Ja sam bedni lažov koji treba da bude kažnjen. Jeste. Gori li ta vatra?

GUBAVAC:

Kako da ne, proroče.

SAVONAROLA:

Idem. Čudo se neće dogoditi. Kako sam smeo da mislim da će se dogoditi? Ja, običan lažov? Idem. Neka budem kažnjen za svoje laži! (Čuje se doboš)

SAVONAROLA:

Neka budem kažnjen za svoje laži! Neka se čudo ne dogodi. Neka se ne dogodi. (Naglo počinje da pada tiha, obilna prolećna kiša. Duga pauza) Gospode, dogodilo se.

GUBAVAC:

Vatra se gasi, proroče!

SAVONAROLA:

Dogodilo se! Dogodilo se! Gospode, ja sam znao da ti nećeš dopustiti... Zar je moguće da se nebo zbog mene otvorilo? Zbog mene? Hvala ti. Bojao sam se. Priznajem da sam se bojao. Sumnjao sam. Mislio sam da moram biti kažnjen. Ali oni sada neće gaziti po mome pepelu. (Gubavcu) Čuješ li, oni sad neće gaziti po mome pepelu! Životinje. Pada. Gospode, kako samo pada! Pogledaj kako pada, do đavola! (Zgrabi Gubavca, hoće da ga izvuče na trg) Pogledaj kako se gasi! Kako se dimi i šišti kao neka odvratna zmija što crkava! Nećeš. Nećeš. Gasi se. Koliko je samo dima. Puštaj svoj otrov, prokleta zmijurino, puštaj ga samo. Nećeš me se ni dotaći. Gledaj samo!

GUBAVAC:

Polako, proroče. Biće bolje da ne izlazite na trg, možete pokisnuti do gole kože.

SAVONAROLA:

Hoću da stanem pod ovu kišu da me sveg oblije. Neka sada dođu svi da me čuju! Neka dođu da čuju glas istine koji će zagrmeti kao grom i prasnuti kao munja nad njihovim glavama! Neka se zemlja otvori od njegove snage. Neka dođu sada da zavitlam plamenim mačem, i da im oči oslepe od bleska! Neka sada dođu oni koji su od mene tražili da začutim, a sami su bili gluvi za glas istine! Gde ste sada, crvi? Vidite li kako pada? Gospod šalje potop sa neba da vas spere kao prljavštinu! Zar vam nisam govorio kako će doći sudnji dan? Ali vi ste bili gluvi za glas istine, slepi za njenu svetlost. Dođite sada da čujete! Dođite pre nego što se podavite kao pacovi i krtice koji se kriju u zemlji i ne smeju da izađu na svetlost dana! Dođite sada da vidite moju providnu kožu i blede lice, i da se smeжете mojim suzama. Dođite, ako smete! Ja sam vam govorio, ali vi ste ćutali i gledali u zemlju. Sada vam je nebo dalo znak od koga ćete pocrkati. Sada vidite šta je istina, ako vam ova kiša već nije sprala oči! Pogledajte sada, šta je istina, a šta laž! Dođite ovamo da vidite! Ja stojim pred vama obliven kišom i urlam tako da će zidovi pucati i zemlja se otvarati. Dođite samo, prljave svinje! Dođite! Čekam vas! Hajde, dođite ovamo, ako smete!

GUBAVAC:

Biće bolje da se sklonimo odavde, proroče. Izgleda da dolaze.

SAVONAROLA:

Neka samo dođu da čuju glas istine. Pljuvali su po meni, smejali su mi se dok sam pokušavao da u njihove duše ulijem zrak istine, pokušavali su da me bace u svoju sopstvenu prljavštinu. Mokrili su po stepenicama kojima sam se peo da bih im govorio. Stavili su magareću kožu na moju predikaonicu, zabijali su klince u naslon na kome sam držao ruke dok sam molio za njihov spas. Jesi li ikada video kako to izgleda kad se pred tobom klata dva velika magareća uha, dok ti gaziš po njihovom smradu i njihovoj prljavštini? Prao sam noge u svojoj ćeliji i povraćao. Povraćao sam od prljavštine i plakao od poniženja. Ali sada je došao moj čas. Sam Gospod je ugasio vatru u koju su hteli da me bace, kao što se baca drvo koje su crvi izbušili. Sada neka dođu pognute glave i neka me mole za oprostaj. Neka padnu pred mene na kolena, udare čelom o zemlju, i dotaknu usnama ovaj kamen koji su isprljali svojim odvratnim nogama. Ja ih čekam. Gledaću ih kako kleče preda mnom, i čekaću da se voda polako penje: do kolena, do pojasa, do grudi, do grla ... Gledaću njihove izbezumljene oči kako se okreću meni i mole me. Neka mole! Neka samo mole!

(Gubavac posmatra šta se događa na trgu. Onda pride Savonaroli. Savonarola ga gurne)

SAVONAROLA:

Šta se ti mešaš? Gubi se, svinjo gubava! Sada je došao moj čas, čuješ li? Gde ste, proklete, odvratne, smrdljive životinje? Klečite? Molite me? Gospod je sam otvorio svoje nebo da me vaša vatra ne bi dotakla, i neka oni koji su sumnjali sada dođu da me mole za oprostaj! Gde su? Dođite ovamo, govna! Ovamo da me molite da vam oprostim! Gde ste? Gde ste?

GUBAVAC:

Izgleda da dolaze, proroče.

SAVONAROLA:

Neka dođu, padnu na kolena i mole me za oproštaj. Gospod im nije dozvolio da me spale kao korov. Gde su? Gde su?

GUBAVAC:

Dolaze, proroče.

SAVONAROLA:

Neka dođu da se pokaju!

GUBAVAC:

Oni ne dolaze da se pokaju, proroče. Oni dolaze da rastrgnu proroka čiju je istinu sam Bog ugasio svojom kišom.

(Kod poslednjih reči naglo padne zavesa)

DRUGI DEO (8. i 9. aprila)

ČETVRTA SLIKA

(Ulica koja izlazi na jedan mali trg. Noć je. Na prozorima, kapci su zatvoreni. Tišina. Ulazi Gubavac. Polako skida svoj ogrtač, i stavlja ga da se suši. Onda sedne pored njega)

GUBAVAC:

Hej, šta je to? (Okreće se) Mačka. Izgleda da se ovde još jedino mačke šetaju slobodno. Mac, mac. Hodi maco. (Hoće da je pomiluje) Šta je, bojiš se! Ludo jedna. Hodi ovamo. Zima ti je? Šta možeš, gadno smo pokisli. I ja sam sav mokar. De, de, nemoj da grebeš, neću ti ništa. Ne brini, ova moja bolest dolazi samo na ljude, ona nije za životinje. Ti bi nešto pojela, je li? Hajde spavaj malo, i sve će biti u redu. Predi malo. Tako. Tako.

(Ulazi Valori)

VALORI:

Gde ste, životinje?

GUBAVAC:

Polako, prijatelju, ima nas koji bismo hteli i da odspavamo malo.

VALORI:

Ko je to?

GUBAVAC:

Šta bežiš, ludo jedna, pa to je samo neki čovek kome su u mraku sve mačke crne.
(Maukne) Mijau!

VALORI:

Ko si ti?

GUBAVAC:

To bi trebalo ja vas da pitam, gospodaru.

VALORI:

Govori ko si, ako si ljudsko biće. Ako si neki duh, ostavi me na miru.

GUBAVAC:

Na žalost, nisam ni jedno ni drugo, gospodaru. Ne znam da li bih voleo da sam ljudsko biće, ali možda ne bi bilo rđavo biti duh u ovakvu noć. Šta velite?

VALORI:

Ko si onda, do đavola?

GUBAVAC:

Samo jedan gubavac, gospodaru, koji je izašao da se malo ogreje, i prosuši svoj ogrtač na mesečini. Kakva je ono kiša bila, šta kažete? Slušajte. Kapi još uvek padaju sa lišća i krovova. Mora da je divno spavati uz ovakvu muziku.

VALORI:

Hajde, kupi svoje prnje i gubi se. U gradu ima dovoljno smrada i bez tebe. Hajde, gubi se. Pokupi to i gubi se.

GUBAVAC:

A šta vi tražite ovde, gospodaru, ako smem da vas pitam? Grad je noćas moj, gospodaru. Na ulicama nema nikoga, svi su se posakrivali u svoje kuće, iako je proleće. Prozori su dobro zatvoreni. Sve je, kao što vidite, ostavljeno meni: ulice, trgovci, česme iz kojih teče voda čista i sveža kao božji blagoslov. Mogao bih da se svučem i okupam u jednoj od tih vaših česama, ljudi bi mislili da sam duh, i sutradan bi proglasili da je voda lekovita. Davali bi je neplodnim ženama da začnu, kupali bi u njoj lažne device da im povrate nevinost. (Smeje se) Ako bih hteo da se pomolim bogu, mogao bih da odslužim veliku misu u katedrali, na zlatnom oltaru sa upaljenim svećama, i ljudi bi mislili da je sam arhanđel Gavriilo sišao sa neba. Kao što vidite, noćas sam ja gospodar. I zato mi recite šta vi tražite u mom gradu? Šta vam to ne da da spavate, ako smem da pitam? Ili ste vi jedan od onih koji se ne boje?

VALORI:

Imaš pravo. Firenci i ne treba bolje nego da joj gubavac služi veliku misu u katedrali. Moji verni, odani ljudi koji bi sa mnom pošli i u vatru i u vodu, razbežali su se kao muve. Pretražio sam sve rupe u gradu, pretresao sve jazbine, ali od njih ni traga ni glasa. (Otvora

kapke na jednom prozoru) Promolite njuške iz tih svojih rupetina, gadovi! (Gubavcu) Pogledaj unutra? Šta ima?

GUBAVAC:

Ništa naročito, gospodaru. Ljudi spavaju. Lica su im okrenuta nebu, a oči zatvorene. Malo pljuvačke cedi im se sa ugla usana.

VALORI:

Kad bi bar jedan od njih bio budan i čekao s mačem u ruci da ga pozovem, sve bi bilo spaseno. Pogledaj ovde. Šta vidiš?

GUBAVAC:

Ovde. (Pride prozoru, pogleda. Onda se okrene, i nasloni ledima na prozor) Niko vas ne čeka s mačem u ruci, ne brinite.

VALORI:

Šta si video?

GUBAVAC:

Ništa, gospodaru. Ljude kako spavaju.

VALORI:

Lažeš! Video si nešto. Pusti me da pogledam.

GUBAVAC:

Ljudi spavaju, gospodaru. I budite srećni što spavaju. Da sam na vašem mestu, ja ne bih mnogo išao po gradu, naročito ne noću.

VALORI:

Skloni se. (Vadi mač) Hoćeš li da ti odsečem uši? Šta si video?

GUBAVAC:

Unutra su čovek i žena.

VALORI:

Šta rade?

GUBAVAC:

Šta mogu da rade čovek i žena noću u postelji? Kada sam otvorio prozor, mesečina je prešla preko njihovih lica, kao svetlost istine. Okrenuli su se i pogledali jedno drugo. Jeste li ikada videli taj pogled, dublji od najdublje noći? (Polako i oprezno zatvara kapke) Neka misle da ih vetar otvara i zatvara. Zna li šta je to ljudsko telo, gospodaru? Vi, koji se brinete za dušu, za ono malo praznine u grudima, jeste li ikada videli kako gore, na bregu, među borovima, vetar miluje naga tela na mesečini? Jeste li ikada videli tu glatku kožu kako svetluca?

VALORI:

Gledaš veštice kako igraju svoje igre?

GUBAVAC:

Gledam ljudska tela koja bog obliva svojim blagoslovom. Ali šta vi sa glatkom i zdravom kožom znate o tome?

VALORI:

(Sedne) Umoran sam. Na, uzmi. (Baca mu novčić) Čini mi se da bih mogao da spavam nedelju dana bez prekida.

GUBAVAC:

A vi, gospodaru?

VALORI:

Šta, ja?

GUBAVAC:

Hoćete li mu i vi okrenuti leđa?

VALORI:

Ja ostajem sa njim.

GUBAVAC:

(Odlazi po novčić) To je samo lep način da se kaže kako ste otišli suviše daleko.

VALORI:

Šta hoćeš time da kažeš?

GUBAVAC:

Imate li malo svetla?

VALORI:

Šta će ti svetlo?

GUBAVAC:

Da pogledam je li ovaj novac pravi, gospodaru. Od juče je u Firenci sve lažno, počev od proroka. (Zagrize novčić) Pfuj, kakav je ovo ukus?

VALORI:

Kakav ukus?

GUBAVAC:

Ima ukus na ljudsku mast. Ima ukus na ljudsku mast, rekao sam.

VALORI:

(Ustaje) Koješta, šta buncaš? Kakva ljudska mast?

GUBAVAC:

Pogledajte ovde, meser Valori, samo pogledajte. Pridite bliže, zašto stojite u senci? Vidite li pet glava na vašem novčiću, meser Valori, pet lepih odsečenih glava sa glatkom, zdravom kožom na licu. Nagnite se malo. Vidite li sada? Evo ga Bernardo del Nero, starac sa sedom bradom. Evo ga Lorenzo Tornabuoni, koji je, kažu, sada u paklu zajedno sa Grcima. Evo ga Đovani Kambi, trgovac koji je plaćao kurve lažnim zlatnicima. Evo ga gospodar Nikolo Ridolfi. Evo ga i mladi Đanoco Puči, koji je pisao sonete i svirao na mandolini. Vidite li ih, meser Valori?

VALORI:

Oni su bili izdajnici.

GUBAVAC:

Izdaja je nevidljiva kao paučina, meser Valori, i čovek nikad ne zna za čije će se lice prilepiti. (Smeje se tiho) Možda vas njihovi duhovi čekaju kod kuće, Valori.

VALORI:

Umukni! Kako se usuđuješ, đubre gubavo? Hoćeš da ti odsečem uši?

GUBAVAC:

One će i ovako i onako same otpasti, meser Valori, samo biste uzalud prljali mač. Daleko je lepše odseći pet ljudskih glava sa glatkom, zdravom kožom na licu.

VALORI:

Sami su priznali da ih je Rim plaćao. Sami su pri znali da su hteli da smaknu Savonarolu.

GUBAVAC:

Zemlja se okreće, meser Valori, tako tvrde jeretički astronomi. Ono što je juče bila izdaja, danas je vernost; ono što je juče bila pravda, danas je zločin. Sve se menja, u istu reku ne možemo ući dva puta. Šta kažete na to?

VALORI:

Kažem: trebalo je da se ona kiša pretvori u potop, i da ih sve podavi kao pacove kada su mu okrenuli leđa.

GUBAVAC:

Vetar je suviše jak, a ljudi suviše slabi, Valori. Uzmite natrag ovaj novčić, on peče u ruci kao usijano gvožđe kojim se potpisuju priznanja. Na. (Baci novčić pred noge Valoriju)

VALORI:

Huljo! Nateraću te da progutaš ovaj novčić, tako mi svetoga krsta!

GUBAVAC:

Ne žurite, Valori, ne žurite.

(Na pozornicu izade Izota, jašući na metli. Za sobom, na konopcu, vuče Dželata, odevenog u crno, sa crnom kapuljačom na glavi. Iza njih ide Glasnik, udarajući s vremena na vreme u doboš. Svi su očigledno pijani)

IZOTA:

Hola! Hola! (Stane. Ostavi metlu) Tu smo. Ovo je naš kralj i naš gospodar. Poklonite mu se. (Izota i Glasnik klanjaju se Dželatu. Doboš) Tako. Gospodaru, evo vam nove sluškinje. Biću vaša robinja, služiću vam odano i predano. (Klekne pred Dželata) Primate me.

DŽELAT:

Priđi.

IZOTA:

Recite mi gde da vas poljubim u znak vernosti. Kada je Savonarola primao vernike u svome manastiru, oni su ga ljubili u desnu ruku. Njegova koža mirisala je na buđ. Gde sada vas da poljubimo? Ha! Znam! Poljubićemo vas u levi guz. U levi guz!

DŽELAT:

Poljubi me u levi guz.

IZOTA:

Daću ti svoju dušu. (Glasnik udari u doboš) Ne! Šta neko može da ima od ljudske duše? Ona je kao malo smrada u ustima posle neprospavane noći. Daću ti svoju krv. Onda ćemo uzjahati ovu metlu i poleteti među zvezde. Bićemo kao oblaci koji prelaze preko meseca. Voliš li da letiš po mesečini. Ovako. Fijuuuuuu! Voliš?

DŽELAT:

Fijuuuuuu! Volim. Letećemo po mesečini.

GLASNIK:

Ura! Letećemo po mesečini! (Udari u doboš) Fijuuuuuu!

IZOTA:

Letećemo po mesečini zajedno sa mrtvacima koji ustaju iz grobova. Uzmi moju krv, najcrnji među crnima, i primi me k sebi, jer ti sada vladaš. Dajte mi nož!

GLASNIK:

Dajte nož!

IZOTA:

Šta se ti mešaš, seronjo?

GLASNIK:

Ja se ne mešam. Ja tražim nož.

DŽELAT:

Neka on traži nož.

GLASNIK:

Hoću da nađem nož. Daćemo ti svoju krv, najcrnji među crnima, jer ti sada vladaš. Dajte jedan nož ovamo! (Udari u doboš, pođe, zatetura se, pođe, i naleti na Valori i Gubavca) Dajte jedan nož. Do đavola, to je opet on! Šta hoćeš, dao sam ti jedan novčić, gubi se!

DŽELAT:

Poljubite me u levi guz.

GLASNIK:

Dao sam ti novčić, šta sada hoćeš? Šta hoćeš? Gubi se!

IZOTA:

Ne lupetaj, kakav novčić? Daj nož. Gle, meser Valori, ako se ne varam. Šetate po mesečini?

GLASNIK:

Ja sam mu dao novčić, šta sada hoće?

IZOTA:

(Prekine ga) Čisti se! Moje poštovanje, meser Valori. Dopada vam se ova noć? Lepa je, priznajem. Topla, proletnja noć posle kiše, stvorena za šaputanje, puna mirisa, blaga kao poljubac i čista kao uzdah. Šta ste pošli da tražite, Valori? (Ozbiljno) Poklonite se ovome ovde; on još jedini može da nam pomogne. Hajde, kleknite pred njega, i poljubite ga u levi guz! (Smeje se) Šta čekate? Da se nebo još jednom otvori? Otvorili smo jednom, Valori, i dosta. Hajde, dođite ovamo.

VALOHI:

Zamolite svoje prijatelje da odu odavde, Izota.

IZOTA:

Nećete? Slušajte, Valori, on je malopre bio kod mene u postelji. Sedela sam na balkonu, i odjednom sam osetila njegov dah na svome vratu.

DŽELAT:

Poljubite me u levi guz.

IZOTA:

Kuš! Došao je kod mene, rekla sam. Uhvatio me je za grudi i odveo u postelju. Legao je pored mene. Čim je pružio ruku da me dotakne, pretvorio se u crnoga psa iz čije je njuške izašao plamen. Slušate li me? To je bio on, Đirolamo Savonarola, sam đavo, sa kime sam ležala u postelji. Čutite? To nije prvi put, Valori, da on dolazi kod mene. Dolazio je i kod drugih. Pitajte žene koje su dolazile na njegove propovedi. Pitajte ih šta se tamo događa.

VALORI:

Lažete!

IZOTA:

Ne lažem. Žene to znaju isto kao i ja. Lagao nas je. Govorio je o Strašnom sudu, samo zato da bi mogao da spava sa nama. Dok smo ga slušale, činilo nam se da nas muške ruke dodiruju svuda po telu, i kada bi njegov glas zagremeo nad našim glavama ...

VALORI:

Prestanite! Vi ste pijani. I sami znate da je to laž.

IZOTA:

Nije laž, Valori. Zato ćemo ga sada uškopiti na trgu. (Malo posle) Hajde, Valori, pođite sa mnom, Nadam se da ste još uvek muškarac. Koliko zlatnika? Svejedno, koliko imate pri sebi. Hoću da ponovo čujem novac kako zveči na mojoj postelji.

VALORI:

Mislite da to pomaže, Izota?

IZOTA:

Svejedno. Zima mi je. Lipe će uskoro procvetati, a meni je zima. Hajde, idemo.

GUBAVAC:

Kod nje bar nema duhova, meser Valori, možete biti mirni.

VALORI:

Idite odavde, Izota. Dosta mi je vas i vaših prijatelja koji mirišu na rđavo vino.

IZOTA:

A vi? Na šta vi smrdite. Vi smrdite na krv, Valori. (Glasniku) On kaže da mi smrdimo. (Dželatu) Kralju, on kaže da ti bazdiš na rđavo vino. Pokažite mu kako smrdimo, do đavola! Kralju, pokaži mu šta znaš!

DŽELAT:

Na šta on smrdi?

IZOTA:

On smrdi na krv.

DŽELAT:

(Skida kapuljaču) To ste vi, meser Valori? Dobro veče. Lepa noć, šta kažete?

GLASNIK:

Gle, pa to ste vi, meser Valori. Lepa noć, zar ne?

IZOTA:

Lepa noć, meser Valori.

DŽELAT:

Lepa noć, meser Valori.

GLASNIK:

Da mu pokažemo, gospo, šta velite?

DŽELAT:

Da mu pokažemo na šta smrdimo mi, a na šta smrde ubice.

GLASNIK:

Hajde, kralju, na posao!

DŽELAT: Na posao.

(Polako prilaze Valoriju)

VALORI:

(Vadi mač) Stoj! Načinite li još jedan korak, hulje, probošću vas obojicu.

DŽELAT:

Polako, meser Valori, polako. Prošlo je vaše, gospodaru.

GLASNIK:

Otišlo. Fijuuuuu!

DŽELAT:

Nema više Savonarole i njegovih propovedi posle kojih lete glave. Omirisaćete i vi malo krvi, gospodaru. Namazaćemo vam lice sopstvenom mašču, pa onda možete u samostan svojim prijateljima redovnicima koji vas čekaju. Tako je to, meser Valori. Nije trebalo da šaljete nedužne ljude u smrt. Je li to pomoglo Savonaroli? Ništa. Nebo se ipak otvorilo. Sam Bog je pljunuo na njega, dok je on pljuvao po nama.

IZOTA:

Hajde, šta čekate, oborite ga!

DŽELAT:

Samo polako, gospo, sve ima svoj red, a gospar Valori i ja imamo još neke račune da sredimo. Vidite, meser Valori, on je pao. Ovako. Nema ga. Nema čak ni pepela. Ostalo je samo malo mokrih drva i blato. A kakvu sam vatru ja bio založio, meser Valori! Istina bi iz nje izašla čista kao sunce. Ali nije! Nije! Nije!

(Skoči na Valorija. Obaraju ga na zemlju. Dželat uzme njegov mač i prelomi ga preko kolena)

DŽELAT:

Tako, meser Valori.

IZOTA:

Šta sada, Valori? Ležite? Pogledajte nebo nad svojom glavom. Puno je zvezda. Koliko su daleko te zvezde, do đavola.

VALORI:

Recite im da me puste, Izota, jeste li vi poludeli?

IZOTA:

Prvo morate poljubiti našega kralja u levi guz. Hajde, dubre, namesti se da te meser Valori poljubi kako treba! Dole gaće!

GLASNIK:

Dole gaće!

VALORI:

Vi ste poludeli, Izota, recite im da me smesta puste! Pustite me, hulje, pustite me!

DŽELAT:

Možete vikati koliko hoćete, meser Valori. Ne pomaže. Mislite li da će vam neko priteći u pomoć?

GLASNIK:

Dole gaće, pa da poljubi našeg kralja u levi guz!

DŽELAT:

Da, meser Valori, i to može da nauči nečemu. Sve može da nauči nečemu, ako se dobro razmisli. Eto, na primer, ja koji sam sekao glave za vas, meser Valori. Niste mi davali ni zlatnik za glavu. Davali ste mi dva zlatnika za tri glave. Recite sami je li to pošteno? Njih je bilo pet, jedva ste mi dali tri zlatnika. Sećate se, meser Valori?

VALORI:

Oni su bili izdajnici.

GLASNIK:

To ste nam vi rekli, meser Valori. Oni nisu mogli da kažu ništa kad su izašli iz vaših podruma. Ostala im je samo rašivena koža i meso koje spada sa kostiju.

VALORI:

Ali oni su priznali! Sami su priznali da su primali novac od pape! Slušajte . . .

DŽELAT:

To samo vi znate, meser Valori... Vi ste jedini bili sa njima dok su ih ispitivali. Recite

nam kako su ih ispitivali, meser Valori?

GLASNIK:

Govorite kako su ih ispitivali, meser Valori.

VALORI:

Istezali su ih.

DŽELAT:

I još?

VALORI:

Usijanim gvoždem. Ali...

GLASNIK:

Više nema »ali«, meser Valori. Govorite, šta još?

VALORI:

Čupali su im nokte kleštima.

DŽELAT:

I oni su priznali?

VALORI:

Utvrđeno je da su bili plaćeni!

GLASNIK:

I vi biste priznali, meser Valori, da počnu da vas istežu. Recimo ovako.

VALORI:

Ne! Ne!

DŽELAT:

Svašta biste priznali, meser Valori. Ne slažete se? Onda ste ih poslali meni. Poslali ste mi gomilu krvavog mesa koje više nije moglo nijedan čestiti pokret da načini. Donosili su ih na gubilište, jednog po jednog. Nisu mogli ni da stanu na noge. Krv je prljava, meser Valori, i posle stotinu priznanja ona neće prestati da vam se lepi za prste. Niste to znali? Kod vas je smrt lepa i čista kao tek okupana cura. Puna je velikih reči. Kod mene je prljava, masna, znoji se, drhti, usta joj smrde, lepi se za vas kao tutkalo. Tako je to kod mene.

VALORI:

Oni su bili izdajnici. Bili su plaćeni da uhvate Savonarolu ...

GLASNIK:

Trebalo je obesiti tog lažova čim je počeo da drži svoje prljave propovedi!

VALORI:
On nije lažov!

DŽELAT:
To smo videli sinoć, meser Valori. Sada nas zanima šta ste vi.

VALORI:
Pustite me! Pustite me, kad vam kažem!

DŽELAT:
Stoj! Da niste mrdnuli, meser Valori!

VALORI:
Pusti, kad kažem! Pusti! (Malo posle) Oni su bili izdajnici, kažem vam. Dajem svoju reč da su priznali. O tome postoje nepobitni dokazi. Slušajte me. Dajem vam svoju reč. Ja nisam ubica! Ja nisam ubica!

GLASNIK:
Jesi li čuo?

DŽELAT:
Sami ste rekli, meser Valori.

GLASNIK:
Sam je rekao.

VALORI:
Ja nisam ubica! Pustite me. Ja ću vam pokazati. njihovo priznanje koje je pisar zapisivao. Evo ga kod mene. Imam i pisma! Imam i njihova pisma! Ja nisam ubica! Nisam ubica! Ja imam njihova pisma!

GLASNIK:
I šta sada?

DŽELAT:
Šta sada?

VALORI:
Pustite me! Imam pisma!

GLASNIK:
Stvar je jasna.

DŽELAT:
Sasvim.

VALORI:

Kako nećete da shvatite da su oni bili stvarno izdajnici i naši neprijatelji? Pa ja imam njihova pisma, čujete li? Ja nisam ubica. Oni su bili neprijatelji. Izdajnici. Nisam ubica. Nisam! Nisam!

(Bez reči, Dželat ga udari nožem. Glasnik ustane, uzme doboš, i udari u njega nekoliko puta)

GUBAVAC:

Počelo je. (Zazvoni) Gospode, primi njegovu dušu, jer nije stigao da poljubi đavola u levi guz.

IZOTA:

(Uzme metlu) Dosta! Marš sada! (Udara Dželata i Glasnika) Nosite taj smrad odavde! Gubite se, kučkini sinovi! Marš, smrdljive svinje, marš!

DŽELAT:

Hej, gospo, polako.

IZOTA:

Šta polako, kasapi? Nosite to odavde kad kažem! Marš!

GLASNIK:

De, curo, jesu li svi besovi pakla ušli u tebe? Šta ti je? (Sklanja se od udaraca)

IZOTA:

Marš odavde, kad vam kažem! Nosite to! Idite tamo! Na manastir! Njega dovedite! Dovedite Savonarolu da klekne ovde i poljubi našeg kralja u levi guz. Šta čekate? Dovedite ga, kad vam kažem! Dovedite ga da mu ogulimo onu providnu kožu s leđa! Marš!

GLASNIK:

Na manastir! Na manastir!

DŽELAT:

Dovešćemo Savonarolu. Na manastir!

GLASNIK:

(Udara u doboš) Na manastir! Dovešćemo Savonarolu da poljubi našeg kralja u levi guz i zakune mu se na vernost! Napred, kralju, dovedimo ga.

DŽELAT:

Dovešćemo vepra koji je pravio decu našim ženama, i uštrojićemo ga.

GLASNIK:

Uštrojićemo ga na trgu! (Doboš) Građani Firence! Građani Firence! Dođite da uštrojimo Savonarolu!

DŽELAT:
Da uštrojimo Savonarolu!

(Glasnik udara u doboš. Otrče)

IZOTA:
Gospode, povraća mi se. Skloni to odavde. Gospode, povraća mi se. Šta me gledaš tako? Hoćeš li da spavaš sa mnom? Hoćeš li? (Pride Gubavcu, skinu mu kapuljaču s lica)
Gospode!

(Gubavac zazvoni svojim zvonom. Pozornica se zamračuje)

PETA SLIKA

(Pred vratima Savonaroline ćelije u samostanu Svetog Marka. U hodniku je mrak. Nazire se jedna prilika koja kleči na pragu. Domeniko. Tišina. Malo posle, ulazi Alberti sa svećom u ruci)

DOMENIKO:
Ne! Ne!

ALBERTI:
To ste vi, brate Domeniko?

DOMENIKO:
Ne palite svetlost, brate Alberti.

ALBERTI:
Ovaj samostan postao je mračan kao grobnica, a mi aveti koje lutaju po njemu i ne mogu da nađu mira čak ni na drugom svetlu. Svi ćute i beže jedan od drugoga. Čekate ga, brate?

DOMENIKO:
Prepisao sam načisto poslednje poglavlje Compendium Revelationum.

ALBERTI:
Videli ste ga?

DOMENIKO:
Čekam da me pozove. Tražio je da prepis bude gotov do večeri.

ALBERTI:
Moram da govorim s njim. Napali su samostan. Sada se uzbunio čitav grad. Kada bi ovi zidovi mogli da izdrže do jutra. Mora da je strašno biti ubijen u mraku, gde čak ni zvezde

ne mogu da se vide.

DOMENIKO:

Branićemo se. U samostanu ima oružja.

ALBERTI:

Šta je jedan samostan protiv čitavog grada?

DOMENIKO:

Molićemo se.

ALBERTI:

Mislite da će nebo čuti naše molitve?

DOMENIKO:

Vi znate latinski, brate Alberti...

ALBERTI:

Za koji čas, oni će početi da provaljuju. Umete li vi da budete mučenik?

DOMENIKO:

Onaj ko veruje ...

ALBERTI:

To je lepo rečeno, Domeniko, ali ljudsko telo je ljudsko telo, bol je bol, strah je strah. Postoji li vera dovoljno jaka da savlada bol?

DOMENIKO:

Vi mislite da ne postoji?

ALBERTI:

A vi?

DOMENIKO:

Pročitajte mi šta ovde piše, Alberti. Ranije mi se činilo da razumem sve. Izgleda tako lako i lepo umreti na latinskom, a ja ne znam taj jezik.

ALBERTI:

Zar vi ne verujete kao što dišete, kao što se krećete, kao što mokrite?

DOMENIKO:

Avaj, Alberti, vera je ponekad teža od krsta koji je Isus nosio na Golgotu.

(Pauza. Spolja počinju da se čuju potmulji udarci)

ALBERTI:

Čujete li? Počeli su. Počeli su da provaljuju.

DOMENIKO:

Alberti, pročitajte mi ovo.

ALBERTI:

Ja ne umem da budem mučenik, Domenico!

DOMENIKO:

Pročitajte mi ovo, Alberti, vi ste pročitali toliko knjiga.

ALBERTI:

Ni u jednoj od njih ne piše kako izgleda bol, Domenico.

DOMENIKO:

Pa recite mi šta piše ovde, Alberti!

ALBERTI:

Izgleda da više nema milosti ni za naivne. (Priđe vratima, i počne da udara u njih. Udarci se čuju kao doboš koji zove na uzbunu) Otvori, čuješ li? Otvori! Gde si? Otvori, otvori, otvori! Čuješ li? Za koji čas, oni će provaliti u manastir i počće da nas rastržu. Ja ti dajem sve, i hoću da verujem. Došao sam do tvojih vrata, i sada stojim pred njima ne bih li čuo tvoj glas, tvoje disanje samo, sa one strane. Daću ti sve. Hoću da verujem, čuješ li? Pristajem na sve. Pristajem na ono što je apsurdno, na ono što je nemoguće, na ono što je protiv svih zakona prirode. Hoću da verujem. Daću ti svoje misli! Zar ti to nije dosta? Nemoj mi reći kako si uvek imao posla samo sa ničcima duhom. Dobro, otišao sam jednom, bio sam kolebljiv. Mokrili su po meni. Vratio sam se. Zar ćeš dopustiti da me sada ubiju pred tvojim vratima, a ti da ne kažeš nijednu reč? Ja verujem u tebe, verujem da si ti istina, verujem u sve što hoćeš, samo mi pomози! Tebi su potrebni mučenici koji umiru sa tvojim imenom na usnama, a ne leševi iz kojih izlazi samo smrad. Čuješ li? Onda učini nešto da nam pomogneš! Ja verujem u tebe, ja verujem! Ali reci mi da si sa mnom! Reci da si tu. Reci da pominješ naša imena u svojoj molitvi! Reci nešto, do đavola!

DOMENIKO:

Je li rekao nešto, brate?

ALBERTI:

Ništa.

DOMENIKO:

Možda je otišao nekuda? Možda je u crkvi? U kapeli?

ALBERTI:

Nije otišao nikuda. On je tu, i ćuti.

DOMENIKO:

(Gleda kroz mali otvor na vratima) Unutra je mračno. Ne vidim nikoga.

ALBERTI: On je tu.

DOMENIKO:

Možda je bolestan?

ALBERTI:

Nije bolestan. Neka nas pozove. (Počinje ponovo da udara u vrata) Otvori! Otvori! Otvori! (Prestane da udara i počinje histerično da se smeje) Pa sigurno! Šta sam ja i hteo? Ništa! Prazno! Ništa, Domeniko, unutra je prazno kao u našim dušama! On kleči na podu, ali i on je samo jedna velika praznina. Ništa! Slušajte, Domeniko, slušajte tu našu istinu! (Udara u vrata) Slušajte je kako je prazna, slušajte!

DOMENIKO:

Vi ste poludeli, Alberti.

ALBERTI:

Ne dodirujte me! Svi smo mi poludeli i naše ludilo odjekuje u nama kao smeh svih đavola pakla! Vidite li ih kako pružaju k nama svoje kandže, svoje kuke, svoje zupce, svoje kočeeve, svoje usijano gvožđe, svoja klešta, kako bacaju na nas svoje konopce? Čime da se odbranimo? Rukopisom čije reči ne razumemo? On više nema šta da nam kaže, Domeniko! On je gluv i nem. On je slep. On više ne oseća ništa. Nema više ničega, Domeniko, ostalo je samo meso. Proketo meso koje boli. (Pauza. Neko vreme se Domeniko i Alberti ćutke gledaju. Onda Alberti pride Domeniku, zgrabi rukopis iz njegove ruke, i cepa ga) Evo je ta njegova istina! (Baci rukopis pred vrata ćelije) Na! Uzmi je!

DOMENIKO:

Đavo je ušao u vašu dušu, brate.

ALBERTI:

Bila je dovoljno prazna da u nju uđe prvi koji je naišao. (Pride vratima)

DOMENIKO:

Ostavite ta vrata, Alberti.

ALBERTI:

Zar više ne veruješ u njega, Domeniko?

DOMENIKO:

Ostavite ta vrata, Alberti.

ALBERTI:

Ne prilazite mi!

DOMENIKO:

Ostavite ta vrata, Alberti.

ALBERTI:

Vi se bojite. Bojite se onoga što ćete videti unutra. Tamo je jedan mršav kaluđer, sa providnom žutom kožom, u mantiji koja visi na njemu. Molićemo se tom mršavom kaluđeru da nam da neku mrvicu vere da naše prazne duše ne bi umrle od gladi. Hoćete? (Priljubi se uz vrata) Samo jednu malu mrvicu vere, koliko može da prođe kroz ovu ključaonicu.

DOMENIKO:

Ostavite ta vrata, Alberti. (Alberti ne odgovara. Domeniko mu pride sasvim blizu)
Oprosti mi. (Udari ga nožem)

ALBERTI:

Šta ste to uradili, Domeniko?

DOMENIKO:

I ja tebi praštam.

ALBERTI:

To boli. Vi mislite da je to kao u Bibliji, jedan udarac, i gotovo? To boli. Boli. Udarite još jednom, Domeniko, to boli. Tako vam boga, udarite još jednom! Peče, Domeniko!

DOMENIKO:

(Pokušava da se seti) Noctem ... hoc dicit... invigilem ... deinde ... ne, nije tako. Čekaj. Occurere. Noctem. Invigilem. Da. (Seti se) Dominus! Dominus! Hoc dicit dominus! Noctem totem invigilem. Hoc dicit dominus!

ALBERTI:

Čujete li me, Domeniko? Udarite još jednom, za ime boga! Domeniko! To boli. Peče. Do đavola, kako peče!

DOMENIKO:

Hoc dicit dominus! Hoc dicit dominus! Gospode, to je tako. To si ti pisao.

ALBERTI:

Čujete li me, Domeniko?

DOMENIKO:

To si ti pisao, gospode.

ALBERTI:

Domeniko, gde ste? Molim vas. Udarite još jednom, molim vas. Ovde. Ovako. Boli. Boli. Molim vas. O gospode, kako boli. Sam plamen. Mač njegov. Plamen peče. Domeniko,

gde ste? Gde ste? Čujete li me? Boli. Molim vas. Molim vas. Čujete li me, Domeniko?
Gde ste? Gde ste? Gde ste?

(Tišina)

DOMENIKO:

Učitelju, reci mi da sam bio u pravu. Reci mi da sam bio u pravu što sam ubio ovoga čoveka koji je hteo da izda našu veru svojom sumnjom. Reci mi da sam učinio dobro. Reci mi da sam bio u pravu. (Počinje da skuplja komadiće iscepanog rukopisa) Ti si izdao našu veru, Alberti. (Ide na kolenima po pozornici i skuplja komadiće rukopisa) Ti si izdao našu veru, Alberti. (Malo posle) Učitelju, ja sam ga ubio zato što verujem! Ja verujem! (Skuplja. Malo posle) Ko veruje kao što ja verujem? Ko veruje kao što ja verujem?

(Kod poslednjih reči pozornica se zamračuje)

ŠESTA SLIKA

(Biblioteka u samostanu Svetog Marka. Vrlo mnogo knjiga svuda unaokolo. Jedan sto, za kojim sedi Savonarola i piše)

SAVONAROLA:

... I ja bih želeo da tvoja vera bude kao vera one svete žene iz Starog zaveta, da bi mogla, bez ijedne suze, da gledaš svoju decu kako mučenički umiru na tvoje oči. Najdraža majko, ne kažem ti ovo da bih te utešio, već da bih te pripremio: jer ja treba da umrem. (Borba spolja, još uvek prilično daleko. Savonarola savija pismo, ustaje od stola) Ti si svedok da sam tvojom reči hteo da poduprem ovu ruševinu koja se raspada, ali ja više ne mogu, više nemam snage. Nisam mislio da će se svi tako brzo okrenuti protiv mene. Načinio si ljude slabima i neodlučnima, zašto onda hoćeš da ih drugi spasavaju? Moje su reči bile kao suho lišće koje je prvi vetar odneo iz njihove duše, istina kao pesak koji je prva kiša sprala. Čuješ li kako se bore? Pomozi bar njima, koji umiru sa mojim imenom u duši. Učini da se ovo sve što pre završi. Ja ne mogu više. (Ulazi Malatesta sa mačem u ruci) Vi ćete možda preživeti sve ovo, Malatesta. Želeo bih da mi učinite nešto. Imam jedno pismo ... ostavite taj mač.

MALATESTA:

Evo, uzmite ga. Doduše, on nije od plamena, već od običnog gvožđa, ali poslužiće. Napolju ionako ima sasvim dovoljno vatre. Zašto me gledate tako?

SAVONAROLA:

Sta hoćete da ja radim s time?

MALATESTA:

Da nas povedete u sveti boj sa plamenim mačem u ruci. O čemu ste nam onda govorili svih ovih osam godina? »Gladius Domini supra terram cito et velociter«. Mač gospodnji, i tako dalje. Uzmite ga, izađite napolje. Braća ginu sa vašim imenom na usnama, a vi

sedite među prašnjavim knjigama u manastirskoj biblioteci. Dakle?

SAVONAROLA:

Ništa od toga, Malatesta. Uzmite ovo pismo, molim vas. Odnosite ga u Feraru. Primiće ga jedna stara žena. Ja ne mogu više.

MALATESTA:

Mislite da vas to izvinjava pred onima koji veruju u vašu istinu i umiru zbog nje?

SAVONAROLA:

Oni ne treba da se bore! Idite i recite im da prestanu.

MALATESTA:

Pokušajte da im to sami kažete. Hajde, uzmite ovaj mač i odglumite pravog proroka. Nikoga se ne tiče možete li vi još ili ne možete. Ja nisam kriv što vam je bog podmetnuo nogu svojom kišom. Uostalom, on možda nije ni znao da ona pada na vašu glavu. Hajde, šta čekate?

SAVONAROLA:

Vi ste očekivali da će se dogoditi čudo? Nisam se tome nadao od čoveka koji je rešio Zenonove paradokse.

MALATESTA:

Kažu da samo naivni mogu da veruju u čuda. Čuda su potrebna onima koji suviše dobro znaju šta je razum. Za one druge, razum je čudo. Očekivao sam da vi uradite ono što je trebalo da uradite. Ali vi ste počeli da se ponašate kao neodgovorno derište. Pristali ste da održavate propoved ženama, umesto da sručite prokletstva na Firencu i naterate je da ostane uz vas. Zatim ste svojim pogledom uprtim nebu rasplakali te žene, umesto da ih pošaljete da noktima kopaju oči vašim neprijateljima. Očekivao sam da će vas vatra otrezniti. U redu, pala je kiša. Ali umesto da od toga napravite božju promisao, vi ste počeli da vređate sve oko sebe. Izneveravali ste naša očekivanja, jedno po jedno. Sada je došao kraj. Pokušajte bar jednom da budete ozbiljni. Hajde, uzmite ovaj mač. Biti pali prorok ne znači više ništa, biti prorok koji vodi svoje učenike u smrt, to već može da se podnese.

SAVONAROLA:

Ja neću da se oni bore, čujete li me, Malatesta? Nisam ih učio da prolivaju krv. Idite i recite im da ostave oružje i dođu ovamo. Šta čekate?

MALATESTA:

I šta ćete im vi dati umesto istine za koju sada umiru? Bolje da ubijaju druge nego da se ubijaju među sobom. Uzmite ovaj mač i povedite nas u smrt. Poginućemo u slavi božjoj, braneći istinu, a nikoga se ne tiče šta se događa u našim dušama. Ljudi znaju samo za one smešne pokrete koje čine kada se nađu među svojim bližnjima. Hajde, nema mnogo vremena.

SAVONAROLA:

(Uzima mač) Nikada nisam držao mač u ruci.

MALATESTA:

A plameni mač gospodnji?

SAVONAROLA:

To je bilo drugo. (Spušta mač na zemlju) Idite i recite im da prestanu. Dobro, onda ja idem sam. (Pođe vratima)

MALATESTA:

(Stane ispred njega) Ostavite to. Oni umiru verujući da brane istinu.

SAVONAROLA:

Više nema ničega, Malatesta. Ni proroka, ni istine. Sklonite se.

MALATESTA:

Varate se. Vi ste istina.

SAVONAROLA:

Ja sam samo jedna laž više, Malatesta.

MALATESTA:

Koješta! Suvviše ste se dugo igrali vatrom da biste sada mogli mirno da kažete: neka se ovo što pre završi, ja ne mogu više. Razumete? (Uzima mač) Dakle? Šta hoćete da budete? Istina, ili komad mršavog mesa koji ni psima više ne može ništa da obeća?

SAVONAROLA:

Hoću da legnem i zaspim, padnem u neki tamni san bez snova. Gospode, pa ja ne mogu više. Zar ne možeš ni da me uništiš do kraja, kada si već počeo?

MALATESTA:

Gospod najsigurnije uništava one koji igraju svoju ulogu do kraja. Uzmite ovaj mač, za koji trenutak biće kasno. Svi će izginuti, a vas će izvesti na trg i uškopiće vas kao vepra. Hoćete da budete uškopljeni prorok? Mislite da to izgleda lepo? Bojite se? Ruke vam drhte. Hajde, to nije tako kao što izgleda. Treba samo zatvoriti oči, kao mala deca kad ulaze u mračnu sobu. Hajde, napravite to pozorište. Izadite. Zamahnite mačem. Viknite: ja sam istina! Neka vas bar pošteno iseku svojim sekirama, a ne da vam nose mošnice na koplju, kao zastavu. Sta je?

SAVONAROLA:

Muka mi je.

MALATESTA:

I meni je muka. Ali kada se dođe do kraja, onda treba igrati predstavu. A bog će se postarati da ulije malo nadahnuća u duše onih kojima nije ostalo ništa drugo nego da

veruju u pozorište.

SAVONAROLA:

Ostavite me, Malatesta. Ja hoću samo malo mira. Kako bi bilo lepo zatvoriti oči.

MALATESTA:

Mislite da ja ne želim to isto? Slušajte, mi ovde dajemo više nego vi. Mi pristajemo da verujemo u tu predstavu. To vam ne kaže ništa?

SAVONAROLA:

Ja sam vas lagao.

MALATESTA:

Mi smo verovali. I sada više nema natrag. Ostaje samo pozorište. U redu, napravićemo ga! Napravićemo ga, i umreti kao istina. Tada ćemo moći mirno da legnemo i zatvorimo oči. Ne volim ljude koji staju na pola puta, Savonarola. Hajde, uzmite mač. Učinite još taj jedan korak, i onda će san doći. Mislite da ga ja ne želim?

SAVONAROLA:

Ako ga želite, kleknite i molite se. Ali ne, vi ne možete nikome da se molite. Onda pokušajte bar jednom da pogledate sebi u dušu, čak i da tamo nema ničega.

MALATESTA:

(Baca mač) Čovek pobegne od knjiga, a onda dočeka da ga ubiju u samostanskoj biblioteci. (Prilazi knjigama) Evo. Pokrijte se bar ovom prašinom, samo nemojte da se vučete okolo tako goli. Ličite mi na puža. Hoćete li Homera? Njegov heksametar je dostojanstven, i stvara utisak veličine. Na žalost, njegovi junaci imaju široka pleća i jake ruke, a vi samo providnu kožu, kako reče jedna kurva. Na, uzmite. (Baca knjigu) Možda biste više voleli Pindara? Arhiloha? Teokrita? Katula? Propercija? Tibula? Virgilija? Lukrecija? Ovidija? Sapfo? Jedna pesnikinja sasvim bi lepo povećala krug slušalaca vaše poslednje propovedi. (Baca knjige) Hoćete li Tukidida, kod koga istorija ima dostojanstvo i veličinu tragedije? Koješta, istorija je malo golog mršavog mesa koje više nema snage ni da puzi po zemlji. Ali evo vam. Ono što me je kod ljudi najviše vređalo, jeste što uvek nepogrešivo umeju da izaberu najlakši put. Slušajte, recite mi nešto. Jeste li bar vi verovali u ono što ste nam govorili?

SAVONAROLA:

Zašto me to pitate?

MALATESTA:

Zato što se bojim. Za koji čas, oni će provaliti ovamo. Uhvatiće nas. Naći će jednog iznemoglog kaluđera i jednog bivšeg humanistu koji pretura po knjigama. Kakav plen! Nadam se da će i oni biti razočarani. Ali ja nemam nimalo dara da postanem mučenik, pogotovu ne mučenik bez istine. Po nama će pljuvati, gaziti nogama, čupaće nam ruke i noge kao movama. A mi nećemo moći ni da oprostimo onima koji ne znaju šta čine, jer oni znaju šta čine, a mi više ne znamo zašto umiremo.

SAVONAROLA:

Zašto ste vi dolazili u samostan, Malatesta?

MALATESTA:

Hteo sam da nađem nešto u šta ne bih mogao da sumnjam.

SAVONAROLA:

Žao mi je. Posle osam godina propovedanja, čovek otkrije kako se istine raspršuju kao oblaci, a ostaje samo malo mršavog mesa i nekoliko kostiju koje će prvi udarac polomiti.

MALATESTA:

Zašto ste nam onda govorili o istini?

SAVONAROLA:

Zašto ste vi verovali u ono što sam ja govorio?

MALATESTA:

Ako počnemo tako da razgovaramo, onda sve može da ide do đavola.

SAVONAROLA:

Izgleda da je sve otišlo do đavola. To je ono što čovek na kraju shvati. I šta vi hoćete sada? Da svi mi igramo neku predstavu i pravimo se da verujemo u nešto što ne postoji? Ostavite to, Malatesta. Budimo jednom odrasli ljudi. Velike istine ne pomažu ništa. Zbog njih se samo ubija, šalje u vatru, i sve ostalo. Vi ste filozof, Malatesta, vas bi trebalo da vredaju velike istine. Ostavite mene. Ja sam otišao suviše daleko. Suviše sam verovao, ja nisam znao ništa drugo. Vi znate i bolje stvari. (Pauza) Hoćete li da me ubijete, Malatesta? Izgleda da to pomaže. Uzmite taj mač. (Uzima mač i pruža mu) Udarite. Molim vas. Ja ću ga sam namestiti kako treba, još mogu da osetim svoje srce.

MALATESTA:

(Odgurne ga) Izgleda da je Alberti imao pravo. Čvrstim tačkama potrebno je najviše oslonca.

SAVONAROLA:

Gospode, ja sam samo jedan slab čovek koji ne zaslužuje ni tvoj prezir. Da li si mi dao plameni mač u ruke zato što si me izabrao, ili zato da bi me se otresao?

MALATESTA:

Amin.

SAVONAROLA:

Uzmite mač i udarite me, Malatesta. Šta čekate?

MALATESTA:

Pravi prijatelji udaraju s leđa, dragi moj.

(Ulazi Domeniko)

DOMENIKO:
Gde je?

MALATESTA:
Ne brinite, brate. Tu je. Zar je već gotovo?

DOMENIKO:
Gotovo je. Malopre su na moje oči ubili fra Enrika. Kako bi koga od njih poslao svojim mačem u pakao, uzviknuo bi: »Salvum fac populum tuum, Domine!« Opkolili su ga i isekli sekirama. Fra Benedeto je bio na krovu. Odatle im je bacao kamenje na glavu, moleći Gospoda da oprostí onima koji ne znaju šta čine. Onda su ga pogodili. Fra Benedeto je bio dobar brat i častan čovek. Fra Luku su ubili kod samoga oltara. Razbijao im je glave buzdovanom, i uzvikivao: »Viva Cristo!« Kako bi uzviknuo, jedna glava bi letela u paramparčad. Trebalo je da vidiš kako su se braća borila, učitelju. Sam Bog dao nam je snage i hrabrosti. Ali njih je bilo više nego nas.

MALATESTA:
I svi su poginuli?

DOMENIKO:
Učitelju, pomolimo se za duše braće koja su poginula.

SAVONAROLA:
Učinite mi nešto, brate. Tamo na stolu naći ćete jedno pismo. Ako preživite sve ovo, odnesite ga u Feraru ... zašto me gledate tako?

DOMENIKO:
Mislio sam da se pomolimo za dušu braće.

SAVONAROLA:
(Uzima pismo) On je poslao potop na mene, zašto bi sada slušao moje molitve?

DOMENIKO:
Braća su umirala sa tvojim imenom na usnama, učitelju.

SAVONAROLA:
Ja to nisam hteo! Moje ime je prokletó. Uzmite ovo pismo, brate. (Pružá pismo) To je za jednu ženu. Za moju majku, hteo sam da kažem.

MALATESTA:
(Uzima pismo od Savonarole) Ostavite to, Savonarola! (Cepa pismo)

SAVONAROLA:

Ne! Dajte mi to pismo! Dajte mi to pismo, Malatesta!

MALATESTA:

Dosta! Sada kleknite i pomolite se za duše poginule braće. Kleknite, kad vam kažem.

SAVONAROLA:

Zašto ste pocepali to pismo, Malatesta?

MALATESTA:

Kleknite! (Gurne Savonarolu na kolena) Tako. Sada ponavljajte za mnom reči molitve: Gospode, oni su umrli sa mojim imenom na usnama, jer su verovali da sam ja istina. Neka njihove duše još danas budu u raj. Primi ih. Oni su tvoji mučenici.

DOMENIKO:

Oni su tvoji mučenici.

SAVONAROLA:

Zašto ste pocepali to pismo, Malatesta? Jeste li vi čovek ili čudovište?

MALATESTA:

Treba da vas je sramota. Prorok koji spada na ljudska osećanja! Ponovite: predajem ti, Gospode, duše braće koja su poginula verujući u mene. Ponovite, rekao sam!

DOMENIKO:

Predajem ti, Gospode, duše braće koja su poginula verujući u mene. Amin.

SAVONAROLA:

Ostavite me. Oko mene su samo mrtvi. Brat Malatesta je odavno umro. To se njegov duh šeta manastir, i čovek mora da se naježi kada on prođe pored njega. Da niste i vi umrli, brate? Zima mi je.

DOMENIKO:

Učitelju! ...

SAVONAROLA:

Dajte mi svoju ruku, brate. Ne, ne treba. Kažu da i čulo dodira može da prevari. To sigurno znaju filozofi. Ne, nemojte mi davati svoju ruku.

DOMENIKO:

Šta to govoriš, učitelju?

SAVONAROLA:

Ništa. Ništa. Ništa. (Počinje tiho da peva) Anima bella, che la membra sante ... (Stane)

DOMENIKO:

Učitelju, zar nas ne poznaješ više?

SAVONAROLA:

Što pre. Samo neka bude što pre. Hajde, udari još jednom. Poslao si kišu, provalio si nebo iznad moje glave, sada pošalji i gromove! Samo neka bude što pre. Samo što pre! Ja više ne mogu. (Viče) Laž! Sve je bila laž! Lagao sam da mi je Gospod dao plameni mač u ruke, lagao sam da sam razgovarao sa Isusom. Sve sam lagao. Priznaću sve. Sve! Samo neka se ovo završi što pre. Jeste, lagao sam. Izmislio sam sve što sam govorio. Hteo sam da me ljudi slušaju, da kleče preda mnom. Lagao sam da bi me slušali, da bi verovali u mene. A ja sam ih zavodio na krivi put, govorio kako sam istina, a u stvari sve je to bila samo laž. Laž, laž, laž! Ja sam pas. Prokleti, prljavi pas. Priznajem. Sve priznajem. Samo neka se završi. Bojim se. Bojim se njihovih ruku, njihove vatre, njihovih klešta. Priznaću sve. Recite mi samo šta treba da kažem. Ne, pustite me, priznaću. Ne dodirujte me! Reći ću sve. Sklonite to gvožđe od mene! Priznajem. Ne! Govoriću! Sklonite to! Sklonite taj točak! Priznajem! Priznajem! Sklonite to! Molim vas. Pa rekao sam vam da priznajem sve. Šta još hoćete? Priznajem. Lagao sam. Sve je bila laž!

DOMENIKO:

Učitelju, šta ti to govoriš? Čuješ li me? Ti ne smeš tako! Mi smo s tobom. To sam ja, Domeniko. Ja sam ubio za tebe, učitelju, čuješ li? Učitelju, reci nešto! (Malatesti) Pa učinite nešto! Oni će za koji čas biti ovde. Onaj prozor tamo gleda na jednu malu ulicu. Idite i pogledajte ima li koga u njoj. (Savonaroli) Učitelju, reci nešto! Učitelju!

SAVONAROLA:

Eto, priznao sam. Mogu li sada da spavam? Da mirno spavam na čistoj beloju postelji? Vidite, priznao sam. Sve sam priznao. (Peva) Anima bella, che la membra sante.. .

DOMENIKO:

Ima li koga, Malatesta

MALATESTA:

(Gleda kroz prozor) Nema nikoga.

SAVONAROLA:

(Peva) Anima bella, che la membra sante ... Kakva je tišina sada. Jeste li to vi, brate Domeniko?

DOMENIKO:

Ja sam, učitelju.

SAVONAROLA:

Onog tamo ne poznajem. On je crn. Jeste li vi jedan od njihovih? Ja sam priznao, kao što vidite. Priznao sam.

DOMENIKO:

To je brat Malatesta, učitelju. (Malatesti) Ja ću braniti vrata, a vi mu pomozite da se spusti kroz prozor. (Savonaroli) Učitelju, još nije sve izgubljeno. U Firenci ima još naših

prijatelja. Sakrićeš se kod njih. Kada se sve ovo smiri, odvešćemo te nekuda. Odmorićeš se. Onda ćeš nam ponovo govoriti. Prozor nije visok, ne brini, učitelju. Hajde, ustani. Ustani, učitelju, oni samo što nisu došli. Malatesta, pomozite mi, šta stojite kao kip?

MALATESTA:
Izgleda da dolaze.

DOMENIKO:
Učitelju, dolaze! Čuješ li me? (Pokušava da ga povuče) Dolaze, čuješ li? Malatesta, pomozite mi!

(Malatesta ne odgovara i prilazi vratima. Domenico ostavi Savonarolu i pode za njim)

DOMENIKO:
(Vadi nož) Ovim nožem ubio sam brata Albertija koji je posumnjao u našu veru, i njime ću ubiti svakoga u čijim mislima osetim miris izdaje. Šta hoćete sada? Dosta mi je vas humanista ...

MALATESTA:
(Prekida ga) Lako je podsmevati se intelektualcima, Domenico. Daleko je teže videti kada su oni u pravu. (Čuje se doboš spolja)

DOMENIKO:
Moramo ga spasti, Malatesta!

MALATESTA:
Ćutite!

GLASNIK:
(Spolja) Neka Điolamo Savonarola, bivši prior samostana Svetog Marka, izađe i preda se. U ime Sinjorije slobodnog grada Firence, pozivam Điolama Savonarolu da se preda. (Doboš) Za svoje bezbožne laži i bogohulna dela, on će biti spaljen kao jeretik i otpadnik, kako bi se njegova duša potpuno odvojila od njegovog tela. (Doboš) Tako je odlučila časna Sinjorija grada Firence, i apostolska komisija koju je sam sveti otac odredio da ispita jeresi i zločine Điolama Savonarole. Neka se preda da bude spaljen, a grehovi da mu budu oprošteni. (Doboš)

MALATESTA:
Znači ipak vatra. Hvala bogu.

DOMENIKO:
Sklonite se odavde, Malatesta.

MALATESTA:
Izgleda da postoji granica do koje čovek može da se uspne, Domenico, ali ne postoji granica dokle može da padne. Možete me ubiti, ako hoćete, ali hoće li time vaša vera

postati čvršća? Hajde, zarijte mi taj nož u stomak, mislite da i ja sam ne bih to sebi učinio da nije suviše lako? Suviše je lako umreti, Domeniko. Vi ste jednostavan i naivan čovek. Takvi ljudi veruju kao što dišu, kao što se kreću, kao što spavaju sa ženama, ili kao što mokre. To je dobro do izvesne granice, Domeniko.

GLASNIK:

(Spolja) Neka se Điolamo Savonarola, bivši prior samostana Svetog Marka, preda! Grehovi će mu biti oprosteni, a telo spaljeno.

DOMENIKO:

Idite i pomozite mu da se spusti kroz prozor, Malatesta. Ja ću ih zadržati ako pokušaju da provale.

MALATESTA:

Šta hoćete da spasete, Domeniko? Istinu? Pogledajte je, tu je pred vama. Jedan polumrtav kaluđer koga ćemo spuštati kroz prozor, kao vreću. Onda ćemo ga vući od podruma, do podruma, sakrivaćemo ga od sunca i svetlosti kao krticu. Da li nam je to potrebno? Ljudi će ga primiti. Primiće ga danas, primiće ga sutra. Onda će mu neko reći: učitelju, govori nam.

DOMENIKO:

I on će govoriti.

MALATESTA:

Govoriće kako su svi oko njega mrtvi, kako su svi postali duhovi, pisaće nekakva pisma i moliće ljude da ih odnesu. Lepo je pisati pismo majci, Domeniko, ali od njega se očekuju druge stvari. Onda će početi da peva: Anima bella, che la membra sante ... Čuli ste ga. I šta će se onda dogoditi? Ljudi će se prvo čuditi, onda će početi da sležu ramenima, onda će početi da okreću glave. Onda će vas puštati da prenoćite u nekom svinjcu, nekoj štali, ili nekom kokošarniku, i reći će vam: da, sve je to lepo, brate, mi smo njegovi prijatelji, ali bi bilo bolje da pre zore odete na neko drugo mesto. Niko ne može biti tako ponižen kao što može biti ponižen prorok koji spada na ljudska osećanja, Domeniko. Ljudi veruju onome ko im odseca glave, ali preziru onoga ko od njih traži pomoć. Ne slažete se?

DOMENIKO:

A šta vi hoćete? Da ga oni rastrgnu kao psi? Da gaze po njemu, pljuju na njega?

MALATESTA:

Neće ga gaziti, Domeniko. Spaliće ga.

DOMENIKO:

Gospode, zašto ja vas uopšte slušam? Odmaknite se od ovih vrata, Malatesta. Idite i otvorite prozor. Ja ću ga spustiti na ulicu. Hajde, šta čekate? (Malatesta odlazi do prozora) (Domeniko prilazi Savonaroli) Hajde, učitelju, ja ću ti pomoći. O gospode, nisam znao da je toliko težak.

MALATESTA:

Ništa nećete spasti, Domeniko. Uspećete samo da jednu istinu pretvorite u prosjaka.

DOMENIKO:

Jeste li voleli da čupate krila muvama kada ste bili dete?

MALATESTA:

Kao i sva deca.

DOMENIKO:

Mislio sam. Vi ste od tih. (Doboš, spolja)

GLASNIK:

U ime Sinjorije slobodnog grada Firenze, pozivam Điolama Savonarolu da se preda!
Poslednji put! (Doboš)

MALATESTA:

Ostavite ga, Domeniko. Nama nije potrebno njegovo meso, potrebna nam je njegova istina. Zar smo došli u samostan zbog toga što je on imao providnu kožu? Nisam ja hteo da budem prorok, Domeniko, on je hteo. Onda treba da završi kao prorok, a ne kao crv. (Viče) Uđite!

DOMENIKO:

Ne dam!

MALATESTA:

U redu je, Domeniko, dogovorili smo se da nećemo više biti detinjasti.

DOMENIKO:

Oni će ga mučiti.

MALATESTA:

Ne brinite. Priznaće sve što budu od njega tražili. To ide brže nego što mislite. To niko od njegovih prijatelja neće znati. Ali će znati ako se on bude krio kod njih, i govorio kako je laž, i sve ono što ste imali prilike da čujete, Domeniko. Pomislite na te ljude, brate. Oni veruju u njega. I moraju nastaviti da veruju. Razumete li me, Domeniko? Mi sada treba da odlučimo hoće li ljudi verovati u njega ili će samo slegnuti ramenima, okrenuti glave i reći: gospode, šta nam je bilo da mu poverujemo? Dakle? Odlučite Domeniko. Brzo. Brzo! (Viče) Uđite! (Domeniku) Jeste li odlučili, Domeniko? Hajde, razmislite. Razmišljajte, Domeniko. Razmišljajte. (Otvora vrata) Uđite. Evo ga.

(Ulaze Glasnik i Dželat. Vezuju Savonarolu. Odnose ga. Domeniko priđe Malatesti i pljune mu u lice. Malatesta se ćutke briše nadlanicom. Čuje se doboš spolja)

DOMENIKO:

Izveli su ga iz samostana. Idu preko ruševina. Blago braći koja su poginula. Oni bar ne

moraju da gledaju sve ovo.

MALATESTA:

Sada prelaze preko trga. Prvi jutarnji vetar diže prašinu oko njegovih nogu. On ide među njima, pod zracima sunca koje se rađa, kao stub odjednom šiknuo u nebo. Pogledajte svetlost jutra kako mu treperi u kosi. On ide kao plamen, kao istina koju više niko ne može da porekne, i koja čisti sve. Čujete li ga? Njegov glas tutnji kao grom, a njegove reči sevaju kao munje. On je plamen, koji ide pred nama kao svetlost istine.

(Kod poslednjih Malatestinih reči, ulazi Gubavac. Niko ga ne primećuje)

MALATESTA:

Sme li sad neko da kaže kako je on laž?

GUBAVAC:

Amin. U ovoj pustinji, ljudima je potreban glas proroka, kao što je šakalima potreban urlik predvodnika.

(Zazvoni. Naglo padne zavesa)